

Sveska 87, broj 857, mart 2005. godine

MEĐUNARODNA REVIJA

Crvenog križa/krsta

Običajno pravo

MKCK

Međunarodna revija se štampa na engleskom jeziku i objavljuje četiri puta godišnje, u martu, junu, septembru i decembru.

Godišnje izdanje izabranih članaka također se objavljuje na regionalnom nivou na arapskom, kineskom, francuskom, ruskom i španskom jeziku.

Članci objavljeni u Reviji su dostupni, bez naknade, na internet stranici MKCK, www.icrc.org/eng/review

Dostavljanje rukopisa

Međunarodna revija Crvenog križa/krsta poziva na dostavljanje rukopisa o temama o međunarodnom humanitarnom pravu, strateškoj politici i djelovanju. Većina izdanja se fokusira na pojedine teme, po izboru uređivačkog kolegija, i mogu se pogledati pod naslovom 'Buduće teme' na internetskoj stranici Revije. Radovi na navedene teme su posebno dobrodošli.

Članci se mogu dostaviti na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom jeziku.

Izabrani članci se prevode na engleski po potrebi.

Dostavljeni rukopisi ne smiju biti objavljeni, dostavljeni ili prihvaćeni negdje drugdje. Članci su predmet recenzije stručnjaka iz date oblasti; konačnu odluku o objavljivanju donosi glavni urednik. Revija zadržava pravo da redigira članke. Obavijest o prihvatanju, odbijanju ili potrebnoj reviziji dostavit će se u toku četiri sedmice od primitka rukopisa.

Rukopisi se ne vraćaju.

Rukopis se može poslati na sljedeću e-mail adresu: review.gva@icrc.org

Uslovi u vezi s rukopisom

Članci treba da sadrže od 5.000 do 10.000 riječi. Kraći prilogi mogu biti u dijelu "Pisma i komentari".

Za dodatne informacije, molimo pogledajte Informacije za saradnike i Vodič za korištenje internet stranice Revije:

www.icrc.org/eng/review

Pretplata

Broj primjeraka je ograničen. Revija se distribuira određenim institucijama i organizacijama. Dodatna distribucija zavisi od raspoložive količine primjeraka.

Pretplatiti se može na sljedeću adresu: International Committee of the Red Cross (ICRC)

Production, Multimedia and Distribution
19, Avenue de la Paix
CH 1202 Geneva, Switzerland
tel. +41 22 730 27 68
e-mail: shop.gva@icrc.org
www.icrc.org/eng/shop

©mkck

Odobrenje za ponovno štampanje ili ponovno objavljivanje bilo kojeg teksta objavljenog u Reviji mora se dobiti od glavnog urednika. Zahtjev treba dostaviti uređivačkom timu.

Uređivački tim

Glavni urednik: Toni Pfanner
Asistent urednika: Robin Geiss
Asistent za objavljivanje: Marianne Pereda

International Review of the Red Cross
19, Avenue de la Paix
CH - 1202 Geneva, Switzerland
tel. +41 22 734 60 01
fax: + 41 22 733 20 57
e-mail: review.gva@icrc.org

OBIČAJNO PRAVO

Studija o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu: Doprinos razumijevanju i poštivanju vladavine prava u oružanom sukobu

Jean-Marie Henckaerts*

Jean-Marie Henckaerts je pravni savjetnik u Pravnom odjelu Međunarodnog komiteta Crvenog križa/krsta (MKCK) i voditelj projekta MKCK o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu. Nedavno je uredio, skupa sa Louise Doswald-Beck, rad u dvije knjige o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu, u izdanju Cambridge University Press.

Sažetak

U ovom članku iznosi se obrazloženje o temeljnim razlozima za studiju o međunarodnom običajnom humanitarnom pravu koju je nedavno poduzeo MKCK, na zahtjev Međunarodne konferencije Crvenog križa/krsta i Crvenog polumjeseca. U njemu je opisana upotrijebljena metodologija i način na koji je studija organizirana, te sažetak nekih glavnih rezultata. Međutim, svrha članka nije da se predoči potpuni prikaz ili analiza tih rezultata.

.....

Uvod

U periodu od 50-ak godina od usvajanja Ženevskih konvencija iz 1949. godine čovječanstvo je prošlo kroz alarmantan broj oružanih sukoba koji su pogodili gotovo svaki kontinent. Tokom tog perioda, četiri Ženevske konvencije i njihovi

* Autor se zahvaljuje Ericu Mongelardu na pomoći prilikom pripremanja ovog članka, kao i Louise Doswald-Beck i kolegama iz Pravnog odjela na njihovim mnogobrojnim pronicavim komentarima. Stavovi izneseni u ovom članku su autorovi i ne odražavaju nužno stavove Međunarodnog komiteta Crvenog križa/krsta.

Dopunski protokoli iz 1977. godine pružali su pravnu zaštitu osobama koje direktno ne učestvuju ili više ne učestvuju u neprijateljstvima (ranjenici, bolesnici i brodomci, osobe lišene slobode uslijed oružanog sukoba, te civili). I pored toga, bila su brojna kršenja odredaba tih međunarodnih ugovora, što je dovelo do patnji i smrti koje su se mogle izbjeći da se međunarodno humanitarno pravo bolje poštovalo.

Opšte je mišljenje da kršenjâ međunarodnog humanitarnog prava nisu uzrokovana nedostatnošću njegovih pravila. Ona prije proističu iz nespremnosti da se poštuju pravila, nedovoljnih sredstava za njihovu prinudnu provedbu, nesigurnosti u pogledu njihove primjene u određenim okolnostima, te iz nedostatka svijesti o njima među političkim liderima, zapovjednicima, borcima i javnosti uopšte.

Međunarodna konferencija o zaštiti žrtava rata, sazvana u Ženevi avgusta-septembra 1993. godine, je razmatrala načine rješavanja slučajeva kršenja međunarodnog humanitarnog prava, ali nije predloženo usvajanje novih ugovornih odredaba. Umjesto toga, u Završnoj deklaraciji usvojenoj konsenzusom, Konferencija je ponovno potvrdila “potrebu da se provedba humanitarnog prava učini efikasnijom”, te pozvala švicarsku vladu da “okupi proširivu Međuvladinu grupu stručnjaka koja bi proučila praktična sredstva za promoviranje punog poštivanja i provedbe tog prava, te sačinila izvještaj za podnošenje državama na narednom zasjedanju Međunarodne konferencije Crvenog križa/krsta i Crvenog polumjeseca”.¹

Međuvladina grupa stručnjaka za zaštitu žrtava rata sastala se u Ženevi u januaru 1995. godine, te je usvojila niz preporuka usmjerenih na poboljšavanje poštivanja međunarodnog humanitarnog prava, posebno putem preventivnih mjera koje osiguravaju bolje poznavanje i efikasniju provedbu prava. U Preporuci II Međuvladine grupe stručnjaka predloženo je da se:

Međunarodni komitet Crvenog križa/krsta pozove da sačini, uz pomoć stručnjaka za međunarodno humanitarno pravo, koji predstavljaju različite geografske regione i različite pravne sisteme, te u konsultacijama sa stručnjacima iz vlada i međunarodnih organizacija, izvještaj o običajnim pravilima međunarodnog humanitarnog prava primjenjivim u međunarodnim oružanim sukobima i nemeđunarodnim oružanim sukobima, te da se taj izvještaj dostavi državama i nadležnim međunarodnim tijelima.²

U decembru 1995. godine, Međunarodna konferencija Crvenog križa/krsta i Crvenog polumjeseca podržala je ovu preporuku i MKCK-a je zvanično dodijeljen mandat da pripremi izvještaj o običajnim pravilima međunarodnog humanitarnog prava koja su primjenjiva u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima.³

1 Međunarodna konferencija za zaštitu žrtava rata, Ženeva, 30. avgust - 1. septembar 1993., Završna deklaracija, *Međunarodna revija Crvenog križa/krsta*, br. 296, 1993., str. 381.

2 Sastanak Međuvladine grupe stručnjaka za zaštitu žrtava rata, Ženeva, 23. i 27. januara 1995., Preporuka II, *Međunarodna revija Crvenog križa/krsta*, br. 310, 1996, str. 84.

3 26. Međunarodna konferencija Crvenog križa/krsta i Crvenog polumjeseca, Ženeva, 3. i 7. decembra 1995., Rezolucija I, Međunarodno humanitarno pravo: Od prava do djelovanja; Izvještaj o aktivnostima nakon Međunarodne konferencije za zaštitu žrtava rata, *Međunarodna revija Crvenog križa/krsta* br. 310, 1996, str. 58.

Gotovo deset godina kasnije, 2005. nakon obimnog istraživanja i opsežnih konsultacija sa stručnjacima, taj izvještaj koji se sada naziva studijom o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu je objavljen.⁴

Svrha

Svrha studije o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu bila je da se prevaziđu neki od problema u vezi sa primjenom međunarodnog humanitarnog ugovornog prava. Ugovorno pravo je dobro razvijeno i pokriva mnoge aspekte vođenja rata, pružajući zaštitu nizu grupa osoba tokom rata i ograničavanje dopustivih sredstava i metoda ratovanja. Ženevske konvencije i njihovi Dopunski protokoli određuju opsežan režim za zaštitu osoba koje ne učestvuju ili više ne učestvuju direktno u neprijateljstvima. Regulisanje sredstava i metoda ratovanja u ugovornom pravu seže do Deklaracije iz St. Petersburga iz 1868. godine, Haških pravila iz 1899. i 1907. godine, i Ženevskog protokola o zabrani upotrebe zagušljivih, otrovnih i sličnih plinova i bakterioloških sredstava u ratu iz 1925. godine, a nedavno dopunjenim Konvencijom iz 1972. godine, o biološkom oružju, Dopunskim protokolima iz 1977. godine, Konvencijom iz 1980. godine o određenom konvencionalnom oružju i njenih pet protokola, Konvencijom iz 1993. godine o hemijskom oružju, te Otavskom Konvencijom o zabrani protupješađijskih mina iz 1997. godine. Zaštita kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba detaljno je regulirana Haškom konvencijom iz 1954. i njena dva protokola. Statut Međunarodnog krivičnog suda iz 1998. sadrži, *inter alia*, spisak ratnih zločina pod jurisdikcijom suda.

Postoje, međutim, dvije ozbiljne smetnje primjeni tih ugovora u tekućim oružanim sukobima što objašnjava zašto je studija o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu potrebna i korisna. Prvo, ugovori se primjenjuju samo na države koje su ih ratificirale. To znači da se različiti ugovori iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava primjenjuju na različite oružane sukobe ovisno o tome koje ugovore su ratificirale države uključene u sukob. Dok su četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine univerzalno ratificirane, to ne vrijedi za druge ugovore iz oblasti humanitarnog prava, na primjer za Dopunske protokole. Iako je Dopunski protokol I ratificiralo više od 160 država, njegova efikasnost danas je ograničena jer nekoliko država koje su uključene u međunarodne oružane sukobe nisu njegove članice. Slično, iako je gotovo 160 zemalja ratificiralo Dopunski protokol II, nekoliko država u kojima se odvijaju nemeđunarodni oružani sukobi to nisu učinile. U nemeđunarodnim oružanim sukobima, član 3 zajednički za sve četiri Ženevske konvencije često ostaje jedina primjenjiva odredba iz humanitarnog ugovora. Prvo, svrha ove studije je, stoga, bila da odredi koja pravila međunarodnog humanitarnog prava predstavljaju dio običajnog međunarodnog prava, te su, stoga, primjenjiva na sve strane u sukobu, bez obzira na to jesu li ili nisu ratificirale ugovore koji sadrže ista ili slična pravila.

4 Jean-Marie Henckaerts i Louise Doswald-Beck, *Običajno međunarodno humanitarno pravo*, 2 toma, knjiga I. Pravila, Knjiga II. Praksa (2 dijela), Cambridge University Press, 2005.

Drugo, humanitarno ugovorno pravo ne reguliše dovoljno detaljno veliki dio današnjih oružanih sukoba, to jest nemeđunarodnih oružanih sukoba, jer ti sukobi podliježu daleko manjem broju ugovornih pravila nego međunarodni sukobi. Samo ograničeni broj međunarodnih ugovora primjenjuje se na nemeđunarodne oružane sukobe. Naime, Konvencija o određenom konvencionalnom oružju sa izmjenama i dopunama, Statut Međunarodnog krivičnog suda, Otavska konvencija o zabrani protupješadijskih mina, Konvencija o hemijskom oružju, Haška Konvencija o zaštiti kulturnih dobara i njen Drugi protokol i, kako je već spomenuto, Dopunski protokol II i član 3 zajednički za četiri Ženevske konvencije. Iako je član 3 od temeljnog značaja, on daje samo osnovni okvir minimalnih standarda. Dopunski protokol II korisno dopunjava zajednički član 3, ali je on još uvijek manje detaljan od pravila koja regulišu međunarodne oružane sukobe u Ženevskim konvencijama i Dopunskom protokolu I.

Dopunski protokol II ima svega 15 sadržajnih članova, dok ih Dopunski protokol I ima više od 80. Iako same brojke ne saopštavaju cijelu priču, one predstavljaju pokazatelj značajnog nesklada u reguliranju ugovornim pravom između međunarodnih oružanih sukoba i nemeđunarodnih oružanih sukoba, posebno kad se dolazi do detaljnih pravila i definicija. Druga svrha studije je, stoga, bila da se odredi da li običajno međunarodno pravo detaljnije regulira nemeđunarodne oružane sukobe nego ugovorno pravo, te ako je to tako, u kojoj mjeri.

Metodologija

Statut Međunarodnog suda pravde običajno međunarodno pravo opisuje kao “opšta praksa prihvaćena kao pravo”.⁵ Široko je prihvaćeno da postojanje jednog pravila običajnog međunarodnog prava iziskuje prisustvo dva elementa, naime praksa država (*usus*) i vjerovanje da se takva praksa zahtijeva, zabranjuje ili dopušta, ovisno o prirodi tog pravila, kao pitanje prava (*opinio juris sive necessitatis*). Kako je Međunarodni sud pravde naveo u *Slučaju epikontinentalnog pojasa*: “To je naravno aksiomatski da se građa običajnog međunarodnog prava prvenstveno traži u stvarnoj praksi i *opinio juris* država”.⁶ Precizno značenje i sadržaj ta dva elementa predmet su mnogih akademskih radova. Pristup usvojen u studiji u cilju određivanja da li neko pravilo opšteg običajnog međunarodnog prava postoji bio je klasičan, izložen od Međunarodnog suda pravde, posebno u *Slučajevima o epikontinentalnom pojasu u Sjevernom moru*.⁷

5 Statut Međunarodnog suda pravde, član. 38(1)(b).

6 Međunarodni sud pravde, *Slučaj epikontinentalnog pojasa (Libijska Arapska Džamahiriya protiv Malte)*, Presuda, 3. juni 1985., *MSP Izvještaji*, str. 29–30, § 27.

7 Međunarodni sud pravde, *Slučaj epikontinentalnog pojasa u Sjevernom moru*, Presuda, 20. februara 1969., *MSP Izvještaji*, str. 3.

Praksa države

Praksa države mora se sagledavati iz dva ugla: prvo, šta praksa doprinosi stvaranju običajnog međunarodnog prava (izbor prakse države); i drugo, da li se tom praksom uspostavlja pravilo običajnog međunarodnog prava (procjena prakse države).

Izbor iz prakse države

I fizička i verbalna djela država ustanovljavaju praksu koja doprinosi stvaranju običajnog međunarodnog prava. Fizička djela obuhvataju, na primjer, ponašanje na bojnopolju, korištenje određenog oružja i tretman koji se dodjeljuje različitim kategorijama osoba. Verbalna djela obuhvataju vojne priručnike, državno zakonodavstvo, državno precedentno pravo, upute oružanim i snagama sigurnosti, vojna saopštenja za vrijeme rata, diplomatske proteste, mišljenja zvaničnih pravnih savjetnika, komentare vlada o nacrtima ugovora, izvršne odluke i propise, podneske međunarodnim tribunalima, izjave na međunarodnim forumima, te vladina stajališta o rezolucijama usvojenim od međunarodnih organizacija. Ovaj spisak pokazuje da praksa izvršnih, zakonodavnih i sudskih organa jedne države može doprinijeti formiranju običajnog međunarodnog prava.

Pregovaranje i usvajanje rezolucija od strane međunarodnih organizacija ili konferencija, skupa sa objašnjenjima o glasanju, predstavljaju djela uključenih država. Priznaje se da, uz nekoliko izuzetaka, rezolucije obično nisu same po sebi obavezujuće, te, stoga, vrijednost koja se pridaje bilo kojoj određenoj rezoluciji prilikom procjenjivanja formiranja jednog pravila običajnog međunarodnog prava ovisi o njenom sadržaju, njenom stepenu prihvaćenosti, i dosljednosti srodne prakse date države.⁸ Što je veća podrška za rezoluciju, to joj se pridaje veći značaj.

Iako su odluke međunarodnih sudova dopunski izvori međunarodnog prava,⁹ one ne ustanovljavaju praksu države. Razlog za to je što međunarodni sudovi, za razliku od državnih sudova, nisu organi države. Odluke međunarodnih sudova su ipak značajne jer nalaz nekog međunarodnog suda da postoji jedno pravilo običajnog međunarodnog prava ustanovljava uvjerljiv dokaz u tu svrhu. Pored toga, zbog precedentne vrijednosti njihovih odluka, međunarodni sudovi mogu također doprinijeti nastanku jednog pravila običajnog međunarodnog prava svojim uticajem na kasniju praksu država i međunarodnih organizacija.

Praksa naoružanih suprotstavljenih skupina, kao što su kodeksi ponašanja, preuzete obaveze o poštivanju određenih pravila međunarodnog humanitarnog prava, te druge izjave, ne ustanovljavaju praksu države kao takvu. Iako takva praksa može sadržavati dokaz o prihvatanju određenih pravila u nemeđunarodnim

8 Značaj ovih uslova naglasio je Međunarodni sud pravde, *Legalnost prijetnje ili upotrebe nuklearnih oružja*, Savjetodavno mišljenje, 8. juli 1996., *MSP Izvještaji*, str. 254–255, §§ 70–73.

9 Statut Međunarodnog suda pravde, član. 38(1)(d).

oružanim sukobima, njen pravni značaj je nejasan, te se na nju nije moglo osloniti da se dokaže postojanje običajnog međunarodnog prava. Primjeri takve prakse navedeni su pod naslovom “ostala praksa” u Knjizi II studije.

Procjena prakse države

Praksa države mora se odvagati kako bi se ocijenilo je li dovoljno “gusta” da stvori jedno pravilo običajnog međunarodnog prava.¹⁰ Da se uspostavi jedno pravilo običajnog međunarodnog prava praksa države mora biti praktično uniformna, opsežna i reprezentativna.¹¹ Pogledajmo detaljnije šta to znači.

Prvo, da praksa države stvori jedno pravilo običajnog međunarodnog prava, ona mora biti *praktično uniformna*. Različite države ne smiju se angažovati u suštinski drugačijem ponašanju. Pravni sistem Međunarodnog suda pravde pokazuje da suprotno ponašanje koje, na prvi pogled, podriva uniformnost date prakse, ne sprječava formiranje jednog pravila običajnog međunarodnog prava sve dok to suprotno ponašanje osuđuju druge države ili ga se odrekne sama vlada. Kroz takvu osudu ili odricanje, dato pravilo se u stvari potvrđuje.¹²

To je posebno relevantno za određeni broj pravila međunarodnog humanitarnog prava za koja postoje brojni dokazi prakse države u podršci pravilu, uporedo sa ponovljenim kršenjem tog pravila. U slučajevima kada su kršenja pravila praćena izgovorima ili opravdanjima strane u pitanju i/ili osudama drugih država, njihova priroda nije takva da bi se osporilo postojanje datog pravila. Države koje žele da promijene neko postojeće pravilo običajnog međunarodnog prava moraju taj postupak provesti kroz njihovu zvaničnu praksu i tvrdnju da djeluju u skladu s pravom.

Drugo, da bi jedno pravilo opšteg običajnog međunarodnog prava nastalo, praksa države u pitanju mora biti i *opsežna i reprezentativna*. Međutim, ona ne mora biti univerzalna; dostatna je “opšta” praksa.¹³ Ne zahtijeva se precizna brojka ili postotak država. Jedan razlog iz kojeg je nemoguće odrediti preciznu brojku opsega zahtijevanog učestvovanja država je što je taj kriterij u smislu kvaliteta, prije nego *kvantiteta*. Drugim riječima, to nije samo pitanje koliko država učestvuje u praksi, nego također koje države.¹⁴ Po riječima Međunarodnog suda pravde u slučajevima epikontinentalnog pojasa u *Sjevernom moru*, praksa mora “obuhvatati one od država čiji su interesi posebno pogođeni”.¹⁵

10 Izraz “gust” u ovom kontekstu preuzet je iz knjige Sir Humphreya Waldocka, “General Course on Public International Law”, *Kolekcija kurseva Haške akademije međunarodnog prava*, Sv. 106, 1962, str. 44.

11 Međunarodni sud pravde, *Slučajevi epikontinentalnog pojasa u Sjevernom moru*, op.cit. (fusnota 7), str. 43, § 74.

12 Vidi Međunarodni sud pravde, *Slučaj koji se tiče vojnih i paravojnih aktivnosti u i protiv Nikaragve (Nikaragva protiv SAD)*, Mišljenja, Presuda, 27. juni 1986., MSP Izvještaji 1986., str. 98, § 186.

13 Međunarodna asocijacija pravnik, Konačni izvještaj Odbora o formiranju običajnog (opšteg) međunarodnog prava, Izjava o principima primjenjivim na formiranje opšteg običajnog međunarodnog prava, Izvještaj 69. konferencije, London, 2000., načelo 14, str. 734 (u nastavku “ILA Izvještaj”).

14 *Ibid.*, komentar (d) i (e) na načelo 14, str. 736–737.

15 Međunarodni sud pravde, *Slučajevi epikontinentalnog pojasa u Sjevernom moru*, op.cit. (fusnota 7), str. 43, § 74.

To razmatranje ima dvije implikacije: (1) ukoliko su zastupljene “sve posebno pogođene države”, nije bitno aktivno učešće većine država, ali je potrebno da one barem daju svoj pristanak na praksu “posebno pogođenih država”; i (2) ukoliko “posebno pogođene države” ne prihvataju tu praksu, ona ne može prerasti u pravilo običajnog međunarodnog prava, iako jednoglasnost nije neophodna, kako je objašnjeno.¹⁶ Status “posebno pogođene” strane prema međunarodnom humanitarnom pravu može varirati prema okolnostima. Što se tiče legalnosti upotrebe zasljepljujućeg laserskog oružja, na primjer, izraz “posebno pogođene države” uključuje one države koje su identifikovane da su u procesu razvoja takvog oružja, podjednako tako druge države koje potencijalno mogu trpjeti zbog njihove upotrebe. Slično, države čijem stanovništvu je potrebna humanitarna pomoć su “posebno pogođene” baš kao i države koje često pružaju takvu pomoć. U odnosu na bilo koje pravilo međunarodnog humanitarnog prava, zemlje koje su učestvovala u oružanom sukobu su “posebno pogođene” kada je njihova praksa, koja je ispitana za određeno pravilo, bila relevantna za taj oružani sukob. Iako se može desiti da postoje neke posebno pogođene države u određenim područjima međunarodnog humanitarnog prava, istina je također da sve države imaju pravni interes da zahtijevaju poštivanje međunarodnog humanitarnog prava od strane drugih država, čak i ako one nisu jedna od strana u sukobu.¹⁷ Pored toga, sve države mogu trpjeti od sredstava ili metoda ratovanja koje primjenjuju druge države. Zbog toga je potrebno razmotriti praksu svih država, bilo da su ili ne one “posebno pogođene” u strogom smislu tog izraza.

U studiji nije iznesen stav da li je pravno moguće biti “istrajan protivnik” u odnosu na običajna pravila međunarodnog humanitarnog prava. Iako mnogi komentatori vjeruju da nije moguće biti istrajni protivnik u slučaju pravila *jus cogens*, ima drugih koji, sasvim, izražavaju sumnju u kontinuiranu valjanost koncepta istrajnog protivnika.¹⁸ Ukoliko neko prihvata da je pravno moguće biti istrajni protivnik, država u pitanju morala se protiviti nastajanju nove norme tokom njenog formiranja, te nastaviti istrajno se protiviti i kasnije; nije moguće biti “naknadni protivnik”.¹⁹

Iako obično treba proći određeno vrijeme prije nego nastane jedno pravilo običajnog međunarodnog prava, ne postoji specificiran vremenski okvir. To jest, odlučujući faktor je akumuliranje prakse dostatne gustoće, u pogledu uniformnosti, opsega i reprezentativnosti.²⁰

Opinio juris

Zahtjev za *opinio juris* prilikom ustanovljivanja postojanja jednog pravila običajnog međunarodnog prava odnosi se na pravno uvjerenje da se određena praksa provodi “u skladu sa pravom”. Oblik u kom se praksa i pravno uvjerenje izražavaju može biti

16 ILA Izvještaj, *op. cit.* (fusnota 13), komentar (e) na Načelo 14, str. 737.

17 Vidi *Običajno međunarodno humanitarno pravo*, *op. cit.* (fusnota 4), sv. I, komentar na Pravilo 144.

18 Za detaljniju diskusiju o ovom pitanju vidi Maurice H. Mendelson, “The Formation of Customary International Law”, *Kolekcija kurseva haške akademije međunarodnog prava*, sv. 272, 1998, str. 227–244.

19 ILA Izvještaj, *op. cit.* (fusnota 13), komentar (b) na Načelo 15, str. 738.

20 *Ibid.*, komentar (b) na Načelo 12, str. 731.

višestruk, ovisno o tome da li dato pravilo sadrži zabranu, obavezu ili je samo pravo da se ponaša na određeni način.

Tokom rada na studiji, pokazalo se da je jako teško i da je u velikoj mjeri pitanje teorije jasno razdvojiti elemente prakse i pravnog uvjerenja. Često isto djelo odražava i praksu i pravno uvjerenje. Kako je istaklo Udruženje za međunarodno pravo, Međunarodni sud pravde “u stvari nije doslovno rekao da samo zato što postoje (navodno) razdvojeni elementi u običajnom pravu isto ponašanje ne može manifestirati oba. U stvari je jako teško ili čak i nemoguće odvojiti ta dva elementa”.²¹ To je posebno tako jer se verbalna djela, kao što su vojni priručnici, uzimaju kao praksa države i često istovremeno odražavaju pravno uvjerenje date države.

Kada postoji dostatno razvijena praksa, *opinio juris* je uopšteno sadržan u toj praksi, i kao rezultat obično nije potrebno odvojeno pokazivati postojanje *opinio juris*. Međutim, u situacijama u kojima je praksa dvosmislena, *opinio juris* igra važnu ulogu u utvrđivanju da li ili ne ta praksa vodi prema formiranju običaja. To je često slučaj sa nečinjenjem, kada države ne djeluju ili ne reagiraju, ali nije jasno zašto. Upravo u takvim slučajevima Međunarodni sud pravde i njegov prethodnik, Stalni sud međunarodne pravde, traže da ustanove odvojeno postojanje *opinio juris* kako bi se utvrdilo da li slučajevi dvosmislene prakse vode prema ustanovljenju običajnog međunarodnog prava.²²

U području međunarodnog humanitarnog prava, gdje mnoga pravila iziskuju uzdržavanje od određenog ponašanja, nečinjenja predstavljaju poseban problem kod procjenjivanja *opinio juris* jer se mora dokazati da nečinjenje nije slučajnost, već da je zasnovano na legitimnim očekivanjima. Kada je takav zahtjev za nečinjenjem naveden u međunarodnim instrumentima i zvaničnim izjavama, postojanje pravnog zahtjeva za nečinjenjem od datog ponašanja često se može dokazati. Pored toga, takva nečinjenja mogu se desiti nakon što je dato ponašanje stvorilo određene kontroverze, što također pomaže da se pokaže da nečinjenje nije slučajno, iako nije uvijek lako dokazati da se nečinjenje desilo van shvatanja o pravnoj obavezi.

Utjecaj ugovornog prava

Međunarodni ugovori su također relevantni za utvrđivanje postojanja običajnog međunarodnog prava jer pomažu da se sagleda to kako države vide određena pravila međunarodnog prava. Stoga, ratificiranje, tumačenje i

21 *Ibid.*, str. 718, § 10(c). Za detaljniju analizu ovog pitanja vidi Peter Hagggenmacher, “La doctrine des deux éléments du droit coutumier dans la pratique de la Cour internationale”, *Revue générale de droit international public*, sv. 90, 1986, p. 5.

22 Vidi npr. Stalni sud međunarodne pravde, *Slučaj Lotus (Francuska protiv Turske)*, Presuda, 7. septembar 1927., PCIJ serija A, br. 10, str. 28 (Sud je ustanovio da se države nisu uzdržale od krivičnog gonjenja protuzakonitih djela na brodovima jer su smatrale da to ne smiju činiti); Međunarodni sud pravde, *Slučajevi epikontinentalnog pojasa u Sjevernom moru*, op. cit. (fusnota 7), str. 43–44, §§ 76–77 (Sud je ustanovio da države koje su odredile svoj epikontinentalni pojas na osnovu principa podjednake udaljenosti to nisu učinile jer su se smatrale tako obavezne.); ILA Izvještaj, op. cit. (fusnota 13), Načelo 17(iv) i komentar.

provedba ugovora, uključujući i rezerve i izjave o tumačenju date nakon ratificiranja, bile su uvrštene u studiju. Prilikom razmatranja *slučajeva o epikontinentalnom pojasu u Sjevernom moru*, Međunarodni sud pravde jasno je smatrao opseg ratificiranja ugovora kao relevantnu činjenicu za procjenjivanje običajnog međunarodnog prava. U tom slučaju, Sud je izjavio da “broj ratifikacija i pristupanja koji je do sada osiguran [39] je, iako respektabilan, jedva dovoljan”, posebno u kontekstu gdje je praksa izvan ugovora bila kontradiktorna.²³ Suprotno, u *slučaju Nikaragve*, Sud je prilikom procjenjivanja običajnog statusa pravila o neintervenisanju veliku težinu dao činjenici da je Povelja Ujedinjenih naroda bila gotovo univerzalno ratificirana.²⁴ Može čak biti slučaj da jedna ugovorna odredba odražava običajno pravo, iako taj ugovor još nije na snazi, pod uslovom da postoji dovoljna slična praksa, uključujući i praksu posebno pogođenih država, tako da preostaje mala vjerovatnoća za značajnije suprotstavljanje pravilu o kom je riječ.²⁵

U praksi, izrada nacрта odredaba ugovora pomaže da se koncentrira svjetsko pravno mišljenje, i ima nesporan utjecaj na kasnije ponašanje i pravno uvjerenje država. Međunarodni sud pravde priznao je to u svojoj presudi u *slučaju epikontinentalnog pojasu*, u kojoj je izjavio da “multilateralne konvencije mogu imati značajnu ulogu u registrovanju i definiranju pravila koja se izvode iz običaja, ili svakako u njihovom razvijanju”.²⁶ Sud je na taj način potvrdio da ugovori mogu kodificirati već postojeće običajno međunarodno pravo, ali mogu i položiti temelje za razvijanje novih običaja zasnovanih na normama sadržanim u tim ugovorima. Sud čak ide tako daleko da izjavljuje da to “može da bude ... jako rasprostranjeno i reprezentativno učestvovanje u [a] konvenciji samo po sebi dostatno, pod uvjetom da je uključilo one od država čiji su interesi bili posebno pogođeni”.²⁷

U studiji je usvojen oprezan pristup da široko rasprostranjeno ratificiranje predstavlja samo naznaku, i mora se procjenjivati u odnosu na druge elemente prakse, posebno praksu država koje nisu potpisnice datog međunarodnog ugovora. Dosljedna praksa država koje nisu članice smatrana je za važan pozitivni dokaz. Suprotna praksa država koje nisu članice, međutim, smatrana je za važan negativan dokaz. Praksa država članica međunarodnih ugovora vis-à-vis država koje nisu članice je također naročito relevantna.

23 Međunarodni sud pravde, *slučajevi epikontinentalnog pojasu u Sjevernom moru*, op. cit. (fusnota 7), str. 43, § 73.

24 Međunarodni sud pravde, *Slučaj koji se tiče vojnih i paravojnih aktivnosti u i protiv Nikaragve*, op. cit. (fusnota 12), str. 99–100, § 188. Drugi važan faktor kod donošenja odluke Suda bila je činjenica da su relevantne rezolucije Generalne Skupštine UN bile široko potvrđene, posebno Rezolucija 2625 (XXV) o prijateljskim odnosima među državama, koja je usvojena bez glasanja.

25 Međunarodni sud pravde, *Slučaj epikontinentalnog pojasu*, op. cit. (fusnota 6), str. 33, § 34. (Sud je smatrao da je koncept isključive ekonomske zone postao dio običajnog međunarodnog prava, iako Konvencija UN o pravu mora nije bila stupila na snagu, jer je broj zemalja koje su polagale pravo na isključivu ekonomsku zonu porastao na 56, što je obuhvatalo i nekoliko posebno pogođenih država).

26 Međunarodni sud pravde, *Slučaj epikontinentalnog pojasu*, op. cit. (fusnota 6), str. 29–30, § 27.

27 Međunarodni sud pravde, *Slučajevi epikontinentalnog pojasu u Sjevernom moru*, op. cit. (fusnota 7), str. 42, § 73; vidi i ILA Izvještaj, op. cit. fusnota 13), Načela 20–21, 24, 26 i 27, str. 754–765.

Prema tome, studija se nije ograničila na praksu država koje nisu članice relevantnih ugovora iz domena međunarodnog humanitarnog prava. Ograničavanje studije na razmatranje prakse svega tridesetak država koje nisu ratificirale Dopunske protokole, na primjer, ne bi bilo u skladu sa zahtjevom da običajno međunarodno pravo mora biti zasnovano na široko rasprostranjenoj i reprezentativnoj praksi. Stoga, procjena postojanja običajnog prava uzela je u obzir da su, u vrijeme objavljivanja ove studije, Dopunski protokol I ratificirale 162 države, a Dopunski protokol II 157 država.

Potrebno je naglasiti da studijom nije traženo utvrđivanje običajne prirode svakog ugovornog pravila međunarodnog humanitarnog prava, i kao rezultat nije nužno ni slijedila strukturu postojećih ugovora. To jest, studijom se tražilo analizirati pitanja kako bi se ustanovilo koja se pravila običajnog međunarodnog prava mogu pronaći induktivnom metodom na osnovu prakse država u vezi sa tim pitanjima. Pošto se odabranim pristupom ne analizira svaka odredba ugovora u cilju utvrđivanja da li je ona običajna ili ne, ne može se zaključiti da bilo koje ugovorno pravilo nije običajno samo zbog toga što se kao takvo ne pojavljuje u studiji.

Organizacija studije

Da bi se utvrdio najbolji način za ispunjavanje mandata povjerenog MKCK-a, autori su se konsultirali sa grupom akademskih stručnjaka za međunarodno humanitarno pravo, koji su činili Upravni odbor studije.²⁸ Upravni odbor usvojio je plan djelovanja u junu 1996. i istraživanje je počelo narednog oktobra. Istraživanje je provedeno uz upotrebu nacionalnih i međunarodnih izvora koji odražavaju praksu država, i usredotočeno je na šest dijelova studije identificiranih u planu djelovanja:

- Načelo razlikovanja
- Posebno zaštićene osobe i objekti
- Specifične metode ratovanja
- Oružja
- Postupanje sa civilima i osobama *hors de combat*
- Provedba

Istraživanje nacionalnih izvora

Pošto su nacionalni izvori najpristupačniji u samoj zemlji, odlučeno je da se traži saradnja istraživača iz pojedinih zemalja. U tom cilju, istraživač ili grupa istraživača su bili identifikovani u gotovo 50 država (9 u Africi, 11 u Sjevernoj i Južnoj Americi, 15 u Aziji, 1 u Australiji i 11 u Evropi), i

28 Upravni odbor činili su: Georges Abi-Saab, Salah El-Din Amer, Ove Bring, Eric David, John Dugard, Florentino Feliciano, Horst Fischer, Françoise Hampson, Theodor Meron, Djamchid Momtaz, Milan Šahović i Raúl Emilio Vinuesa.

od njih zatraženo da sačine izvještaj o praksi njihovih država.²⁹ Zemlje su bile izabrane na osnovu geografske zastupljenosti, kao i nedavnog iskustva sa različitim vrstama oružanog sukoba u kojima su se koristile raznolike metode ratovanja.

Vojni priručnici i nacionalno zakonodavstvo zemalja koje nisu obuhvaćene izvještajima o praksi država su također istraženi i prikupljeni. Taj posao olakšala je mreža delegacija MKCK širom svijeta kao i opsežna zbirka nacionalnog zakonodavstva koju je prikupila MKCK Savjetodavna služba o međunarodnom humanitarnom pravu.

Istraživanje međunarodnih izvora

Praksu država pribavljenu iz međunarodnih izvora prikupilo je šest timova, od kojih se svaki usredotočio na jedan dio studije.³⁰ Timovi su istraživali praksu u okviru Ujedinjenih naroda i drugih međunarodnih organizacija, uključujući Afričku Uniju (nekadašnju Organizaciju afričkog jedinstva), Vijeće Evrope, Vijeće za saradnju zemalja Zaljeva, Evropsku uniju, Ligu arapskih zemalja, Organizaciju američkih država, Organizaciju islamske konferencije, te Organizaciju za sigurnost i saradnju u Evropi. Međunarodno precedentno pravo također je prikupljeno u mjeri u kojoj pruža dokaze o postojanju pravila običajnog međunarodnog prava.

Istraživanje arhiva Međunarodnog komiteta Crvenog križa/krsta

Kako bi dopunio istraživanje provedeno u okviru nacionalnih i međunarodnih izvora, MKCK je sagledao i vlastitu arhivu u vezi sa gotovo 40 nedavnih oružanih sukoba (21 u Africi, 2 u Sjevernoj i Južnoj Americi, 8 u Aziji i 8 u Evropi).³¹

29 Afrika: Alžir, Angola, Bocvana, Egipat, Etiopija, Nigerija, Ruanda, Južna Afrika i Zimbabve; Sjeverna i Južna Amerika: Argentina, Brazil, Kanada, Čile, Kolumbija, Kuba, El Salvador, Nicaragva, Peru, SAD i Urugvaj; Azija: Kina, Indija, Indonezija, Iran, Irak, Izrael, Japan, Jordan, Republika Koreja, Kuvajt, Libanon, Malezija, Pakistan, Filipini i Sirija; Australija: Evropa: Belgija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Francuska, Njemačka, Italija, Nizozemska, Ruska Federacija, Španija, Velika Britanija i Jugoslavija.

30 Načelo razlikovanja: Profesor Georges Abi-Saab (izvjestitelj) i Jean-François Quéguiner (istraživač); Posebno zaštićene osobe i objekti: Profesor Horst Fischer (izvjestitelj) i Gregor Schotten i Heike Spieker (istraživači); Specifične metode ratovanja: Profesor Theodor Meron (izvjestitelj) i Richard Desgagné (istraživač); Oružja: Profesor Ove Bring (izvjestitelj) i Gustaf Lind (istraživač); Postupanje sa civilima i osobama *hors de combat*: Françoise Hampson (izvjestitelj) i Camille Giffard (istraživač); Provedba: Eric David (izvjestitelj) i Richard Desgagné (istraživač).

31 Afrika: Angola, Burundi, Čad, Čad-Libija, Demokratska Republika Kongo, Džibuti, Eritreja-Jemen, Etiopija (1973-1994), Liberija, Mozambik, Namibija, Nigerija-Kamerun, Ruanda, Senegal, Senegal-Mauritanija, Sierra Leone, Somalija, Somalija-Etiopija, Sudan, Uganda i Zapadna Sahara; Sjeverna i Južna Amerika: Gvatemala i Meksiko; Azija: Afganistan, Kambodža, Indija (Jammu i Kašmir), Papua Nova Gvineja, Sri Lanka, Tadžikistan, Jemen i Jemen-Eritreja (također navedena u spisku za Afriku); Evropa: Armenija-Azerbejdžan (Nagorno-Karabah), Kipar, bivša Jugoslavija (sukob u Jugoslaviji (1991-1992), sukob u Bosni i Hercegovini (1992-1996), sukob u Hrvatskoj (Krajine) (1992-1995)), Gruzija (Abhazija), Ruska Federacija (Čečenija) i Turska.

Uopšteno, ti sukobi su izabrani kako bi zemlje i sukobi koji nisu uvršteni u izvještaj o praksi država, također bili obuhvaćeni.

Rezultat tog pristupa zasnovanog na istraživanju nacionalnih i međunarodnih izvora, te izvora MKCK - je da se navodi praksa iz svih dijelova svijeta. Međutim, priroda stvari je takva da se ovo istraživanje ne može smatrati potpunim. Studija se posebno usredotočila na praksu u posljednjih 30 godina kako bi se osiguralo da rezultat bude novi prikaz savremenog običajnog međunarodnog prava, ali se, tamo gdje je to još relevantno, navodila i starija praksa.

Konsultovanje stručnjaka

U prvom krugu konsultacija, MKCK je pozvao međunarodne istraživačke timove da sačine izvršni rezime sa preliminarnom procjenom običajnog međunarodnog prava na osnovu prikupljene prakse. O tim izvršnim rezimeima diskutovalo se u okviru Upravnog odbora na tri sastanka u Ženevi 1998. godine. Izvršni rezimei su adekvatno revidirani i, tokom drugog kruga konsultacija, podneseni skupini akademskih i vladinih stručnjaka iz svih regiona svijeta. Ovi stručnjaci su pozvani od MKCK da u ličnom svojstvu prisustvuju na dva sastanka sa Upravnim odborom u Ženevi 1999. godine, kada su pomogli ocjenjivanju prikupljene prakse i ukazali posebno na praksu koja je bila izostavljena.³²

Pisanje izvještaja

Procjena od strane Upravnog odbora, razmotrena od strane skupine akademskih i vladinih stručnjaka, poslužila je kao osnova za pisanje završnog izvještaja. Autori studije su preispitali praksu, iznova procijenili postojanje običaja, razmotrili formulaciju i redoslijed pravila, te sačinili komentare. Ovi nacrti tekstova podneseni su Upravnom odboru, skupini akademskih i vladinih stručnjaka, te Pravnom odjelu MKCK na komentare. Tekst je dalje ažuriran i finaliziran, uzimajući u obzir primljene komentare.

32 Sljedeći akademski i vladini stručnjaci učestvovali su u njihovom ličnom svojstvu na ovim konsultacijama: Abdallah Ad-Douri (Irak), Paul Berman (Velika Britanija), Sadi Çaycı (Turska), Michael Cowling (Južna Afrika), Edward Cummings (SAD), Antonio de Icaza (Meksiko), Yoram Dinstein (Izrael), Jean-Michel Favre (Francuska), William Fenrick (Kanada), Dieter Fleck (Njemačka), Juan Carlos Gómez Ramírez (Kolumbija), Jamshed A. Hamid (Pakistan), Arturo Hernández-Basave (Meksiko), Ibrahim Idriss (Etiopija), Hassan Kassem Jouni (Liban), Kenneth Keith (Novi Zeland), Githu Muigai (Kenija), Rein Müllerson (Estonija), Bara Niang (Senegal), Mohamed Olwan (Jordan), Raul C. Pangalangan (Filipini), Stelios Perrakis (Grčka), Paulo Sergio Pinheiro (Brazil), Árpád Prandler (Madarska), Pemmaraju Sreenivasa Rao (Indija), Camilo Reyes Rodríguez (Kolumbija), Itse E. Sagay (Nigerija), Harold Sandoval (Kolumbija), Somboon Sangianbut (Tajland), Marat A. Sarsembayev (Kazahstan), Muhammad Aziz Shukri (Sirija), Parlaungan Sihombing (Indonezija), Geoffrey James Skillen (Australija), Guoshun Sun (Kina), Bakhtyar Tuzmukhamedov (Rusija) and Karol Wolfke (Poljska).

Pisanje izvještaja

Velika većina odredbi Ženevskih konvencija, uključujući i član 3. zajednički za sve četiri Konvencije, smatraju se dijelom običajnog međunarodnog prava.³⁴ Pored toga, imajući u vidu da su danas 192 zemlje članice Ženevskih konvencija, one su obavezujuće gotovo za sve države kao stvar ugovornog prava. Stoga, običajna priroda odredaba Konvencija nije kao takva bila predmetom studije. Umjesto toga, studija se usredotočila na pitanja regulisana ugovorima koji nisu univerzalno ratificirani, posebno na Dopunske protokole, Hašku konvenciju o zaštiti kulturnih dobara, te nekoliko posebnih konvencija kojima se reguliše upotreba oružja.

Opis pravila običajnog međunarodnog prava, dat u nastavku, nema za cilj da objasni zašto je za ta pravila ustanovljeno da su običajna pravila, niti se njime izlaže praksa na čijoj osnovi je donesen taj zaključak. Objašnjenje zašto se jedno pravilo smatra običajnim može se naći u Knjizi I studije, dok se odgovarajuća praksa može naći u Knjizi II.

Međunarodni oružani sukobi

Dopunskim protokolom I kodificirana su postojeća pravila običajnog međunarodnog prava, ali također postavljen temelj za formiranje novih običajnih pravila. Praksa prikupljena u okviru studije svjedoči o velikom utjecaju Dopunskog protokola I na praksu država, ne samo u međunarodnim već i u nemeđunarodnim oružanim sukobima (vidi u nastavku). Posebno, studijom je ustanovljeno da su temeljna načela Dopunskog protokola I veoma široko prihvaćena, mnogo šire nego što registar ratifikacija Dopunskog protokola I sugerije.

Iako svrha studije nije bila da se utvrđuje običajna priroda specifičnih odredaba ugovora, na kraju je postalo jasno da ima mnogo običajnih pravila koja su identična ili slična pravilima koja se mogu naći u ugovornom pravu. Primjeri pravila za koja je utvrđeno da su običajna i koja imaju korespondirajuće odredbe u Dopunskom protokolu I uključuju: načelo razlikovanja između civila i boraca, i između civilnih objekata i vojnih ciljeva³⁴; zabranu napada bez razlikovanja u pogledu ciljeva³⁵; načelo proporcionalnosti prilikom napada³⁶; obavezu da se poduzmu izvodiive mjere predostrožnosti prilikom napada i protiv posljedica napada³⁷; obavezu da se poštuje i štiti sanitetsko i religijsko osoblje, sanitetske jedinice i transporti³⁸, osoblje i objekti za pružanje humanitarne pomoći,³⁹

33 Međunarodni Sud pravde, *Legalnost prijetnje nuklearnim oružjem ili njegove upotrebe*, op. cit. (note 8), str. 257–258, §§ 79 i 82 (u smislu Ženevskih konvencija) i *Slučaj koji se tiče vojnih i paravojnih aktivnosti u i protiv Nikaragve*, op. cit. (fusnota 12), str. 114, § 218 (u smislu zajedničkog člana 3).

34 Vidi *Običajno međunarodno humanitarno pravo*, op. cit. (note 4), sv. I, pravila 1 i 7.

35 *Ibid.*, Pravila 11–13.

36 *Ibid.*, Pravilo 14.

37 *Ibid.*, Pravila 15–24.

38 *Ibid.*, Pravila 25 i 27–30.

39 *Ibid.*, Pravila 31–32.

i novinari civili⁴⁰; obavezu da se štite sanitetske dužnosti⁴¹; zabranu napada na nebranjena područja i demilitarizirane zone⁴²; obavezu da se osigura smještaj i sigurnost neprijateljskim *hors de combat*;⁴³ zabranu izgladnjivanja⁴⁴; zabranu napada na objekte neophodne za opstanak civilnog stanovništva⁴⁵; zabranu zloupotrebe znakova i perfidije⁴⁶; obavezu da se poštuju temeljne garancije za civile i osobe *hors de combat*⁴⁷; obavezu da se razjasni sudbina nestalih osoba⁴⁸; te specifične zaštite dodjeljene ženama i djeci.⁴⁹

Nemeđunarodni oružani sukobi

Tokom nekoliko proteklih decenija, postojao je znatan dio prakse insistiranja na zaštiti međunarodnog humanitarnog prava u ovoj vrsti sukoba. Jačina ove prakse imala je značajan utjecaj na formiranje običajnog prava primjenjivog na nemeđunarodne oružane sukobe. Slično kao Dopunski protokol I, Dopunski protokol II imao je dalekosežni efekat na tu praksu što je rezultiralo da se mnoge njegove odredbe sada smatraju dijelom običajnog međunarodnog prava. Primjeri pravila za koja je nađeno da su običajna i koja imaju korespondirajuće odredbe u Dopunskom protokolu II uključuju: zabranu napada na civile⁵⁰; obavezu da se poštuje i štiti sanitetsko i religijsko osoblje, sanitetske jedinice i transporti⁵¹; obavezu da se štite sanitetske dužnosti⁵²; zabranu izgladnjivanja⁵³; zabranu napada na objekte neophodne za opstanak civilnog stanovništva⁵⁴; obavezu da se poštuju temeljne garancije za civile i osobe *hors de combat*⁵⁵; obavezu da se traže i poštuju i štite ranjenici, bolesnici i brodolomnici⁵⁶; obavezu da se traže i štite preminuli⁵⁷; obavezu da se zaštite osobe lišene slobode⁵⁸; zabranu prisilnog pomjeranja civila⁵⁹; te specifične zaštite dodjeljene ženama i djeci.⁶⁰

40 *Ibid.*, Pravilo 34.

41 *Ibid.*, Pravilo 26.

42 *Ibid.*, Pravila 36–37.

43 *Ibid.*, Pravila 46–48.

44 *Ibid.*, Pravilo 53.

45 *Ibid.*, Pravilo 54.

46 *Ibid.*, Pravila 57–65.

47 *Ibid.*, Pravila 87–105.

48 *Ibid.*, Pravilo 117.

49 *Ibid.*, Pravila 134–137.

50 *Ibid.*, Pravilo 1.

51 *Ibid.*, Pravila 25 i 27–30.

52 *Ibid.*, Pravilo 26.

53 *Ibid.*, Pravilo 53.

54 *Ibid.*, Pravilo 54.

55 *Ibid.*, Pravila 87–105.

56 *Ibid.*, Pravila 109–111.

57 *Ibid.*, Pravila 112–113.

58 *Ibid.*, Pravila 118–119, 121 i 125.

59 *Ibid.*, Pravilo 129.

60 *Ibid.*, Pravila 134–137.

Međutim, najznačajniji doprinos običajnog međunarodnog prava regulisanju unutrašnjih oružanih sukoba je što ide dalje od odredbi Dopunskog protokola II. Zaista, praksa je stvorila značajan broj običajnih pravila koja su detaljnija od često nepotpunih odredaba Dopunskog protokola II čime je ispunila važne praznine u regulisanju unutarnjih sukoba.

Na primjer, Dopunski protokol II sadrži samo nepotpun propis o vođenju neprijateljstava. Član 13 propisuje da "civilno stanovništvo kao takvo, kao i pojedinci civili, ne smiju biti predmet napada ... ukoliko i sve dok direktno ne učestvuju u neprijateljstvima". Za razliku od Dopunskog protokola I, Dopunski protokol II ne sadrži specifična pravila i definicije u odnosu na načela razlikovanja i proporcionalnosti.

Praznine u propisima iz Dopunskog protokola II o vođenju neprijateljstava su, međutim, u velikom mjeri popunjene kroz praksu država, koja je vodila stvaranju pravila paralelnih onima iz Dopunskog protokola I, ali primjenjivih kao običajno pravo na nemeđunarodne oružane sukobe. To pokriva temeljna načela vođenja neprijateljstava i uključuje pravila o posebno zaštićenim osobama i objektima, i specifične metode ratovanja.⁶¹

Slično, Dopunski protokol II sadrži samo jednu jako uopštenu odredbu o humanitarnoj pomoći za ugroženo civilno stanovništvo. Član 18(2) propisuje da "ukoliko je civilno stanovništvo izloženo neopravdanim patnjama zbog nestašice stvari bitnih za njegov opstanak ... poduzet će se akcije pomoći civilnom stanovništvu koje su isključivo humanitarnog i nepristranog karaktera i koje se provode bez diskriminacije". Za razliku od Dopunskog protokola I, Dopunski protokol II ne sadrži specifične odredbe kojima se zahtijeva poštivanje i zaštita osoblja i objekata za pružanje humanitarne pomoći i obavezuju strane u sukobu da omoguće i olakšaju brz i neometan prolaz humanitarne pomoći za ugrožene civile, te osigurava sloboda kretanja ovlaštenog osoblja za pružanje humanitarne pomoći, iako se može tvrditi da su takvi zahtjevi implicitno sadržani u članu 18(2) Protokola. Međutim, ti zahtjevi su se iskristalizirali u običajno međunarodno pravo primjenjivo u međunarodnim oružanim sukobima i nemeđunarodnim oružanim sukobima kao rezultat rasprostranjene, reprezentativne i praktično jednoobrazne prakse u tom cilju.

U tom smislu je potrebno primijetiti da, iako se Dopunskim protokolima I i II zahtijeva pristanak zainteresiranih strana na provedbu humanitarnih aktivnosti, najveći dio prikupljene prakse taj zahtjev ne spominje. Ipak je sasvim jasno da jedna humanitarna organizacija ne može djelovati bez pristanka strane koje se to tiče. Međutim, takav pristanak ne smije se uskratiti na proizvoljnoj osnovi. Ukoliko se ustanovi da je civilno stanovništvo ugroženo

61 Vidi, npr., *ibid.*, Pravila 7–10 (razlikovanje između civilnih objekata i vojnih ciljeva), Pravila 11–13 (napadi bez razlikovanja u pogledu ciljeva), Pravilo 14 (proporcionalnost u napadu), Pravila 15–21 (mjere predostrožnosti u napadu), Pravila 22–24 (mjere predostrožnosti protiv posljedica napada); Pravila 31–32 (humanitarno osoblje i objekti); Pravilo 34 (novinari civili); Pravila 35–37 (zaštićene zone); Pravila 46–48 (uskraćivanje smještaja); Pravila 55–56 (pristup humanitarnoj pomoći) i Pravila 57–65 (obmana).

izgladnjivanjem, a humanitarna organizacija koja pruža pomoć na nepristrasnoj i nediskriminatorskoj osnovi je u stanju da olakša situaciju, strana je dužna dati pristanak.⁶² Dok se pristanak ne može uskratiti iz arbitrarnih razloga, praksa priznaje da zainteresirana strana može ostvarivati kontrolu nad akcijom pružanja pomoći, te da humanitarno osoblje mora poštovati domaće zakone o pristupu teritoriji i sigurnosne zahtjeve koji su na snazi.

Pitanja koja iziskuju daljnje razjašnjenje

Studija je pokazala i određeni broj područja u kojima praksa nije jasna. Na primjer, iako su izrazi “borci” i “civilni” jasno definirani u međunarodnim oružanim sukobima⁶³, praksa u nemeđunarodnim oružanim sukobima je dvosmislena kad je riječ o tome da li se, u svrhe vođenja neprijateljstava, pripadnici naoružanih protivničkih skupina smatraju pripadnicima oružanih snaga ili civilima. Posebno, nije jasno da li su pripadnici naoružanih protivničkih skupina civilni koji gube zaštitu od napada kada direktno učestvuju u neprijateljstvima ili pripadnici takvih skupina mogu biti kao takvi napadnuti. Ovaj nedostatak jasnoće također se odražava u ugovornom pravu. Dopunski protokol II, na primjer, ne sadrži definiciju civila ili civilnog stanovništva iako se ti izrazi koriste u nekoliko odredbi.⁶⁴ Kasniji ugovori primjenjivi u nemeđunarodnom oružanom sukobu, slično koriste izraze civilni i civilno stanovništvo bez njihovog definisanja.⁶⁵

Srodno područje neodređenosti koje ima utjecaj na regulisanje međunarodnih oružanih sukoba i nemeđunarodnih oružanih sukoba jeste odsustvo precizne definicije izraza “direktno učestvovanje u neprijateljstvima”. Gubitak zaštite od napada je jasan i nesporan kada civil koristi oružje ili druga sredstva kako bi počinio djela nasilja protiv ljudskih i materijalnih snaga neprijatelja. No postoji također znatna praksa koja pruža sasvim malo ili nimalo uputa o tumačenju izraza “direktno učestvovanje”, formulacijom na primjer, da se procjena mora vršiti od slučaja do slučaja ili jednostavno ponavljanjem opšteg pravila da direktno učestvovanje u neprijateljstvima prouzrokuje da civilni gube zaštitu od napada. U vezi sa ovim predmetom je i pitanje kako odrediti status jedne osobe u slučaju sumnje. Zbog tih neodređenosti, MKCK traži razjašnjenje pojma direktnog učestvovanja putem niza sastanaka stručnjaka koji se održavaju od 2003. godine.⁶⁶

62 Vidi Yves Sandoz, Christophe Swinarski, Bruno Zimmermann (ur.), *Commentary on the Additional Protocols*, MKCK, Ženeva, 1987., § 4885; vidi i § 2805.

63 Vidi *Običajno međunarodno humanitarno pravo, op. cit.* (fusnota 4), sv. I, Pravilo 3 (borci), Pravilo 4 (oružane snage) i Pravilo 5 (civilni i civilno stanovništvo).

64 Dopunski protokol II, članovi 13–15 i 17–18.

65 Vidi npr.: Izmjenjeni i dopunjeni Protokol II uz Konvenciju o određenom konvencionalnom oružju, član 3(7)–(11); Protokol III uz Konvenciju o određenom konvencionalnom oružju, član 2; Otavska konvencija o zabrani protupješadijskih mina, preambula; Statut Međunarodnog krivičnog suda, član 8(2)(e)(i), (iii) i (viii).

66 Vidi npr.: *Direktno učestvovanje u neprijateljstvima prema međunarodnom humanitarnom pravu*, Izvještaj koji je pripremio MKCK, Ženeva, septembar 2003., dostupno na www.icrc.org.

Drugo pitanje, još uvijek otvoreno, je tačan opseg i primjena načela proporcionalnosti prilikom napada. Iako je studija pokazala da postoji rasprostranjena podrška tom načelu, ona ne daje više pojašnjenja od onih koja su sadržana u ugovornom o tome kako uravnotežiti vojnu prednost sa slučajnim civilnim žrtvama.

Odabrana pitanja o vođenju neprijateljstava

Dopunskim protokolima I i II uvedeno je novo pravilo kojim se zabranjuju napadi na građevine i instalacije koje sadrže opasne sile, čak i kada su ti objekti vojni ciljevi, ukoliko takvi napadi mogu prouzročiti oslobađanje opasnih sila i posljedično velike gubitke među civilnim stanovništvom.⁶⁷ Iako nije jasno da li su ta specifična pravila postala dijelom običajnog prava, praksa pokazuje da su države svjesne visokog rizika od teških slučajnih gubitaka koji mogu nastati uslijed napada na takve građevine i instalacije kad one predstavljaju vojne ciljeve. Stoga, one priznaju da se u svakom oružanom sukobu mora posebno voditi računa u slučaju napada kako bi se izbjeglo oslobađanje opasnih sila i posljedično veliki gubici među civilnim stanovništvom i ustanovljeno je da je taj zahtjev dio običajnog međunarodnog prava primjenjivog u svakom oružanom sukobu.

Drugo novo pravilo uvedeno Dopunskim protokolom I je zabrana korištenja metoda ili sredstava ratovanja čija je svrha, ili se može očekivati da će, izazvati rasprostranjenu, dugotrajnu i veliku štetu prirodnoj sredini. Od usvajanja Dopunskog protokola I, ta zabrana je dobila tako široku podršku u praksi država da se iskristalizirala u običajno pravo, iako neke države istrajno ostaju pri stavu da se pravilo ne odnosi na nuklearno oružje, te da one ne mogu biti obavezane tom zabranom u odnosu na nuklearno oružje.⁶⁸ Pored tog specifičnog pravila, studijom je ustanovljeno da se prirodna sredina smatra civilnim objektom i kao takva zaštićena istim načelima i pravilima koja štite druge civilne objekte, posebno načelima razlikovanja i proporcionalnosti i zahtjevom za poduzimanje mjera predostrožnosti prilikom napada. To znači da nijedan dio prirodnog okoliša ne može biti objektom napada, ukoliko nije vojni cilj, te da je zabranjen svaki napad na vojni cilj za koji se može očekivati da će prouzročiti slučajnu štetu po okoliš koja bi bila prekomjerna u odnosu na konkretnu i izravnu predviđenu vojnu prednost. U svom savjetodavnom mišljenju u *Slučaju o nuklearnom oružju*, na primjer, Međunarodni sud pravde je formulisao da "države moraju uzeti u obzir ekološka razmatranja prilikom procjenjivanja šta je potrebno i proporcionalno pri ostvarivanju legitimnih vojnih ciljeva".⁶⁹ Pored toga, od strana u sukobu se zahtijeva da poduzmu sve izvodive mjere predostrožnosti prilikom vođenja neprijateljstava kako bi se izbjegla i u svakom

67 Vidi npr.: Direktno učestvovanje u neprijateljstvima prema međunarodnom humanitarnom pravu, Izvještaj koji je pripremio MKCK, Ženeva, septembar 2003., dostupno na www.icrc.org.

68 Vidi *Običajno međunarodno humanitarno pravo, op. cit.* (fusnota 4), sv. I, Pravilo 45.

69 Međunarodni Sud pravde, *Legalnost prijete nuklearnim oružjem ili njegove upotrebe, op. cit.* (fusnota 8), § 30.

slučaju smanjila na najmanju mjeru, slučajna šteta po okoliš. Nedostatak naučne određenosti o efektima određenih vojnih operacija na okoliš ne oslobađa stranu u sukobu od poduzimanja takvih mjera predostrožnosti.⁷⁰

Postoje i pitanja koja kao takva nisu pomenuta u Dopunskim protokolima. Na primjer, Dopunski protokoli ne sadrže nikakve posebne odredbe koje se tiču zaštite osoblja i objekata angažiranih u misiji očuvanja mira. U praksi, međutim, takvom osoblju i objektima data je zaštita od napadanja jednaka onoj koju uživaju civili i civilni objekti. Stoga je pravilo kojim se zabranjuju napadi na osoblje i objekte angažirane u misiji očuvanja mira, u skladu sa Poveljom Ujedinjenih naroda, sve dok oni imaju pravo na zaštitu koja se dodjeljuje civilima i civilnim objektima prema međunarodnom humanitarnom pravu, razvijeno u praksi država i uključeno u Statut Međunarodnog krivičnog suda. Ono je sada dio običajnog međunarodnog prava primjenjivog u svakoj vrsti oružanog sukoba.⁷¹

Određeni broj pitanja povezanih sa vođenjem neprijateljstava regulisana su Haškim pravilima. Ova pravila se dugo smatraju običajnim u međunarodnom oružanom sukobu.⁷² Neka od njihovih pravila, međutim, sada su takođe prihvaćena kao običajna u nemeđunarodnim oružanim sukobima. Na primjer, dugogodišnja pravila običajnog međunarodnog prava koja zabranjuju (1) uništavanje ili zapljenu imovine protivnika, izuzev ako to zahtijeva imperativna vojna potreba, i (2) pljačka podjednako se primjenjuje u nemeđunarodnim oružanim sukobima. Pljačka predstavlja prisilno uzimanje privatne imovine od neprijateljskih subjekata za boračku ili ličnu upotrebu.⁷³ Obje zabrane nemaju utjecaja na običajnu praksu zapljene kao ratnog plijena vojne opreme koja pripada neprijateljskoj strani.

Prema običajnom međunarodnom pravu, zapovjednici mogu ostvariti kontakt koji nije neprijateljski putem svih sredstava komuniciranja, ali takav kontakt mora biti zasnovan na dobroj vjeri. Praksa ukazuje da se komuniciranje može vršiti putem posrednikâ, poznatih kao *parlamentari*, ali i raznim drugim sredstvima kao što su telefon i radio. *Parlamentar* je osoba koja pripada jednoj od strana u sukobu i koja je ovlaštena da stupi u komunikaciju sa drugom stranom u sukobu, te koja je, posljedično, nepovrediva. Tradicionalni metod identificiranja samog sebe kao *parlamentara* isticanjem bijele zastave ustanovljeno je da je još uvijek validan. Pored toga, priznata je praksa da se strane mogu obratiti trećoj strani kako bi se olakšala komunikacija, na primjer, sili zaštitnici ili nekoj nepristranoj i neutralnoj humanitarnoj organizaciji koja djeluje kao zamjena, a posebno MKCK, ali i nekoj međunarodnoj organizaciji ili mirovnim snagama. Prikupljena praksa pokazuje da su različite institucije i organizacije djelovale kako posrednici u pregovorima u međunarodnim i nemeđunarodnim

70 Vidi Običajno međunarodno humanitarno pravo, op. cit. (fusnota 4), sv. I, Pravilo 44.

71 Ibid., Pravilo 33.

72 Vidi npr.: Međunarodni vojni sud u Nirnbergu, Slučaj glavnih ratnih zločinaca, Presuda, 1. oktobar 1946., Zvanični dokumenti, sv. I, str. 253–254.

73 Vidi Elementi zločina za Međunarodni krivični sud, Pljačka kao ratni zločin (član 8(2)(b)(xvi) i (e)(v) Statuta Međunarodnog krivičnog suda)

oružanim sukobima, te da je to opšteprihvaćeno. Pravila o *parlamentarima* sežu do Haških propisa i već dugo se smatraju običajnim u međunarodnom oružanom sukobu. Na osnovu prakse u posljednjih 50-ak godina, ona su postala običajna i u nemeđunarodnom oružanom sukobu.⁷⁴

Praksa pokazuje dvije vrste prava kojima se štite kulturna dobra. Prva seže u prošlost do Haških pravila i iziskuje da se posebna pažnja obrati prilikom vojnih operacija da se izbjegne nanošenje štete objektima posvećenim religiji, umjetnosti, nauci, obrazovanju ili dobrotvornim aktivnostima, i istorijskim spomenicima, ukoliko oni nisu vojni ciljevi. Njome se takođe zabranjuje zapljena ili uništavanje ili hotimično nanošenje štete takvim objektima i spomenicima. Dok su se ova pravila dugo smatrala običajnim u međunarodnim oružanim sukobima, ona su takođe prihvaćena kao običajna i u nemeđunarodnim oružanim sukobima.

Druga vrsta zasnovana je na specifičnim odredbama Haške konvencije iz 1954. godine o zaštiti kulturnih dobara, kojom se štite "dobra od velikog značaja za kulturno naslijeđe svakog naroda" i uvodi specifično obilježje kako bi se identificirala takva dobra. Običajno pravo danas zahtijeva da se takvi objekti ne napadaju niti koriste u svrhe koje će ih vjerovatno izložiti uništavanju ili oštećivanju, izuzev ukoliko to imperativno ne iziskuje vojna potreba. Ona takođe zabranjuje svaki oblik krađe, pljačke ili nedozvoljenog prisvajanja, kao i sva djela vandalizma usmjerena protiv takvih dobara. Ove zabrane u skladu su sa odredbama izloženim u Haškoj konvenciji i predstavljaju dokaz utjecaja koji Konvencija ima na praksu država koja se odnosi na zaštitu važnih kulturnih dobara.

Oružja

Ustanovljeno je da opšta načela kojima se zabranjuje upotreba oružja koja prouzrokuju prekomjerne povrede ili nepotrebne patnje, oružja koja po svojoj prirodi djeluju bez razlike u pogledu ciljeva imaju običajni karakter u svakom oružanom sukobu. Pored toga, i uglavnom na osnovu ovih načela, praksa država zabranjuje upotrebu (ili određene vrste upotrebe) određenog broja specifičnog oružja, prema običajnom međunarodnom pravu: otrovi ili otrovna oružja; biološka oružja; hemijska oružja; sredstva za suzbijanje nereda kao metoda ratovanja; herbicidi kao metoda ratovanja⁷⁵; meci koji se u ljudskom tijelu lako šire ili izravnavaju; korištenje protupešadijskih metaka koji se rasprskavaju u ljudskom tijelu; oružja kojemu je glavni učinak ranjavanje fragmentima koji se u ljudskom tijelu ne mogu otkriti rendgenskim

74 Vidi *Običajno međunarodno humanitarno pravo, op. cit.* (fusnota 4), sv. I, Pravila 67–69.

75 Ovo pravilo obuhvata upućivanje na određeni broj drugih pravila običajnog međunarodnog prava, to jest zabranu bioloških i hemijskih oružja; zabranu napada na vegetaciju koja nije vojni cilj; zabranu napada koji bi prouzrokovali uzgredni gubitak života ili povredu civila ili štetu civilnim objektima, ili njihovu kombinaciju, koja bi bila izrazito prevelika u odnosu na konkretan i izravan vojni dobitak koji se očekuje; i zabranu izazivanja rasprostranjene, dugotrajne i velike štete prirodnoj sredini. Vidi *ibid.*, Pravilo 76.

zrakama; mine iznenađenja koje su na bilo koji način pričvršćene ili povezane s objektima ili osobama koje imaju pravo na posebnu zaštitu prema međunarodnom humanitarnom pravu ili predmetima za koje je vjerovatno da će privući civile; laserska oružja posebno namijenjena, po njihovom jedinom borbenom djelovanju ili po jednom od njihovih borbenih djelovanja, za uzrokovanje trajnog sljepila osoba s normalnim vidom.

Neka oružja koja kao takva nisu zabranjena običajnim pravom ipak podliježu ograničenjima. To je slučaj, na primjer, sa minama i zapaljivim oružjima.

Posebna pažnja mora se obratiti na svođenje efekata mina bez razlike u pogledu ciljeva na najmanju moguću mjeru. To uključuje, na primjer, načelo da strana u sukobu koja koristi mine mora registrovati njihovo postavljanje, u najvećoj mogućoj mjeri. Također, po okončanju aktivnih neprijateljstava, strana u sukobu koja je koristila mine mora ih ukloniti ili na drugi način učiniti bezopasnim po civile, ili pomoći njihovo uklanjanje.

Uz više od 140 ratifikacija Otavske konvencije, i drugih koje su u postupku, većina država je obavezna prema ovom ugovoru da više ne koristi, proizvodi, gomila i prenosi protupješadijske mine. Iako ta zabrana trenutno nije dio običajnog međunarodnog prava zbog značajne suprotne prakse država koje nisu članice Konvencije, gotovo sve države, uključujući one koje nisu članice Otavske konvencije i koje nisu za trenutnu zabranu mina, priznaju potrebu da se radi na konačnom eliminiranju protupješadijskih mina.

Upotreba protupješadijskog zapaljivog oružja je zabranjena, osim ukoliko nije izvodivo koristiti manje škodljivo oružje da se osoba učini *hors de combat*. Pored toga, ukoliko se ona koriste, mora se posvetiti posebna pažnja da se izbjegnju, i u svakom slučaju svedu na najmanju mjeru, slučajni gubici života civila, povrede civila i štete na civilnim objektima.

Većina ovih pravila korespondira pravilima ugovora koji su se isprva primjenjivali samo na međunarodne oružane sukobe. Taj trend je postepeno preobraćen, na primjer izmjenama i dopunama Protokola II uz Konvenciju o određenom konvencionalnom oružju iz 1996. godine, koji se odnosi i na nemeđunarodne oružane sukobe i nedavnim izmjenama i dopunama Konvencije o određenom konvencionalnom oružju 2001. godine kako bi se proširio opseg primjene Protokola I-IV na nemeđunarodne oružane sukobe. Običajne zabrane i ograničenja naprijed izložene primjenjuju se na bilo koji oružani sukob.

Kada je MKCK dobio mandat da izradi studiju o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu, Međunarodni sud pravde razmatrao je legalnost prijetnje ili upotrebe nuklearnih oružja, na osnovu zahtjeva Generalne Skupštine UN za savjetodavnim mišljenjem o tom pitanju. MKCK je stoga odlučio da se ne upušta u vlastitu analizu tog pitanja. U svom savjetodavnom mišljenju, Međunarodni sud pravde jednoglasno je istakao da "prijetnja ili upotreba nuklearnih oružja treba takođe biti u skladu sa zahtjevima međunarodnog prava primjenjivog u oružanom sukobu, posebno načelima i pravilima međunarodnog humanitarnog prava".⁷⁶

76 Međunarodni Sud pravde, *Legalnost prijetnje ili upotrebe nuklearnih oružja*, op. cit. (fusnota 8), str. 226.

Ovaj zaključak je značajan imajući u vidu da je određeni broj država otpočeo pregovore o Dopunskom protokolu I uz razumijevanje da se Protokol ne primjenjuje na korištenje nuklearnih oružja. Mišljenje Suda, međutim, znači da se pravila o vođenju neprijateljstava i opšta načela o upotrebi oružja primjenjuju na korištenje nuklearnih oružja. U primjeni ovih načela i pravila, Sud je zaključio da "bi prijetnja ili upotreba nuklearnih oružja ili korištenje nuklearnog oružja uopšte bila u suprotnosti sa pravilima međunarodnog prava primjenjivim u oružanom sukobu i posebno sa načelima i pravilima humanitarnog prava".⁷⁷

Temeljne garancije

Temeljne garancije primjenjuju se na sve civile u vlasti jedne strane u sukobu i koji direktno ne učestvuju ili su prestali da direktno učestvuju u neprijateljstvima, kao i na sve osobe *hors de combat*. Pošto temeljne garancije predstavljaju krovna pravila koja se primjenjuju na sve osobe, ona nisu bila razdijeljena u studiji na specifična pravila koja se odnose na različite vrste osoba.

Sve ove temeljne garancije imaju čvrstu osnovu u međunarodnom humanitarnom pravu primjenjivom i u međunarodnim i u nemeđunarodnim oružanim sukobima. U studiji, većina pravila koja se odnose na temeljne garancije izražena su tradicionalnim jezikom humanitarnog prava, jer to najbolje odražava suštinu korespondirajućeg običajnog pravila.⁷⁸ Neka pravila, međutim, bila su sačinjena kako bi se obuhvatila suština niza detaljnih odredbi koje se odnose na specifično pitanje, posebno pravila kojima se zabranjuju neplaćeni ili uvredljivi rad, prisilna nestajanja i proizvoljno zatvaranje, te pravilo kojim se zahtijeva poštovanje porodičnog života.⁷⁹

Tamo gdje je to relevantno, praksa iz međunarodnog prava o ljudskim pravima bila je uvrštena u studiju, a posebno u poglavlje o temeljnim garancijama. To je učinjeno zato što se međunarodno pravo o ljudskim pravima i dalje primjenjuje tokom oružanih sukoba, kako je izričito formulisano u samim ugovorima o ljudskim pravima, iako neke odredbe mogu, podložno određenim uslovima, biti derogirane u vrijeme vanrednog stanja. Stalna primjenjivost prava o ljudskim pravima tokom oružanog sukoba potvrđena je u brojnim prilikama iz prakse država, kao i od strane tijela za zaštitu ljudskih

77 *Ibid.*; vidi i Generalna Skupština Ujedinjenih naroda, 51. zasjedanje, Prvi komitet, Izjava MKCK, UN Dok. A/C.1/51/PV.8, 18. oktobar 1996., str. 10, preštampano u Međunarodnoj reviji Crvenog križa/krsta, br. 316, 1997, str. 118–119 ("MKCK nalazi da je teško da se zamisli kako upotreba nuklearnog oružja može biti sukladna pravilima međunarodnog prava")

78 Ta pravila obuhvataju temeljne garancije da će se sa civilima i osobama *hors de combat* postupati humano i bez nepovoljnog razlikovanja; zabranu ubijanja; zabranu mučenja, okrutnog ili nehumanog postupanja i skrnavljenje osobnog dostojanstva, posebno ponižavajuće i degradirajuće postupanje; zabranu tjelesnog kažnjavanja; zabranu sakaćenja, medicinskih ili naučnih eksperimenata; zabranu silovanja i drugih oblika spolnog nasilja; zabranu ropstva i trgovine robljem u svim oblicima; zabranu uzimanja talaca; zabranu korištenja živih štitova; garancije za pošteno suđenje; zabranu kolektivnog kažnjavanja; te zahtjev da se poštuju uvjerenja i religijski običaji civila i osoba *hors de combat*. Vidi *Običajno međunarodno humanitarno pravo*, iznad fusnote 4, sv. I, Pravila 87–94, 96–97 i 100–104.

79 *Ibid.*, Pravila 95, 98–99 i 105.

prava i Međunarodnog suda pravde.⁸⁰ Sud je nedavno, u svom savjetodavnom mišljenju o pravnim posljedicama izgradnje zida na okupiranim palestinskim teritorijama, potvrdio da “zaštita koju pružaju konvencije o ljudskim pravima ne prestaje u slučaju oružanog sukoba”, te da, iako mogu postojati prava koja su isključivo pitanja međunarodnog humanitarnog prava ili prava o ljudskim pravima, postoje i druga koja “mogu biti pitanja obje ove grane međunarodnog prava”.⁸¹ Namjena studije, međutim, nije da se osigura procjena običajnog prava o ljudskim pravima. Umjesto toga, praksa iz domena prava o ljudskim pravima je uključena kako bi se podržala, ojačala i razjasnila analogna načela međunarodnog humanitarnog prava.

Provedba

Određeni broj pravila o provedbi međunarodnog humanitarnog prava postao je dio običajnog međunarodnog prava. Posebno, svaka strana u sukobu mora poštovati i osigurati poštivanje međunarodnog humanitarnog prava od strane njenih oružanih snaga i drugih osoba ili skupina koje ustvari djeluju po njenim uputama ili pod njenim usmjeravanjem ili kontrolom. Shodno tome, svaka strana u sukobu, uključujući oružane protivničke skupine, mora dati uputu o međunarodnom humanitarnom pravu svojim oružanim snagama. Izvan ovih opštih obaveza, manje je jasno u kojoj su mjeri specifični provedbeni mehanizmi koji su obavezujući za države takođe obavezujući i za naoružane protivničke skupine. Na primjer, obaveza da se daju naređenja i upute oružanim snagama kojima se osigurava poštivanje međunarodnog humanitarnog prava jasno je izložena u međunarodnom pravu za države, ali ne tako i za naoružane protivničke skupine. Slično, postoji obaveza država da osiguraju da pravni savjetnici budu na raspolaganju, kada je to potrebno, kako bi savjetovali zapovjednike na odgovarajućem nivou o primjeni međunarodnog humanitarnog prava, ali ta obaveza ne postoji za naoružane protivničke skupine.

Dalje, država je odgovorna za kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja joj se pripisuju, i od nje se zahtijeva da izvrši punu reparaciju za gubitak ili povredu prouzročenu takvim kršenjima. Nije jasno da li se naoružane protivničke skupine izlažu podjednako odgovornosti za kršenja počinjena od strane njihovih pripadnika i kakve bi bile posljedice takve odgovornosti. Kao što je već rečeno, naoružane protivničke skupine moraju poštovati međunarodno humanitarno pravo i moraju djelovati pod “odgovornim zapovjedništvom”.⁸² Shodno tome može se tvrditi da se naoružane protivničke skupine izlažu odgovornosti za djela počinjena od strane osoba koje pripadaju takvim grupama. Posljedice takve odgovornosti, međutim, nisu jasne. Posebno, je nejasno u kojoj mjeri naoružane protivničke skupine imaju obavezu da izvrše punu reparaciju, iako u mnogim zemljama žrtve mogu podnijeti civilne tužbe za odštete protiv prekršilaca.

80 Vidi *ibid.*, Uvod u Poglavlje 32, Temeljne garancije.

81 Međunarodni sud pravde, *Pravne posljedice izgradnje zida na okupiranoj palestinskoj teritoriji*, Savjetodavno mišljenje, 9. juli 2004., § 106.

82 Dopunski protokol II, član 1(1).

Kada se radi o pojedinačnoj odgovornosti, običajno međunarodno humanitarno pravo čini krivično odgovornim sve osobe koje počine, koje nalože činjenje ili koje su na drugi način odgovorne kao zapovjednici ili nadređeni za činjenje ratnih zločina. Provedba režima ratnih zločina, to jest, istraživanje ratnih zločina i krivično gonjenje osumnjičenih, obaveza je koja leži na državama. Države mogu izvršiti ovu obavezu uspostavom međunarodnih ili mješovitih tribunala u tu svrhu.

Zaključak

Studija nije pokušala utvrditi običajnu prirodu svake ugovorne odredbe međunarodnog humanitarnog prava već se tražila analiza pitanja kako bi se ustanovilo do kojih se pravila običajnog međunarodnog prava može doći induktivnim zaključivanjem na osnovu prakse država u odnosu na ta pitanja. Kratki pregled nekih od rezultata studije ipak pokazuje da su načela i pravila sadržana u ugovornom pravu široko rasprostranjena u praksi, i u velikoj su mjeri utjecala na formiranje običajnog međunarodnog prava. Mnoga od tih načela i pravila su sada dio običajnog međunarodnog prava. Kao takva, ona su obavezujuća za sve države bez obzira na ratificiranje ugovora, i takođe za naoružane protivničke skupine u slučaju pravila primjenjivih na sve strane u nemeđunarodnom oružanom sukobu.

Studija je takođe pokazala da se mnoga pravila običajnog međunarodnog prava primjenjuju u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima i pokazuje u kojoj mjeri se praksa država pomjerila preko postojećeg ugovornog prava i proširila pravila primjenjiva na nemeđunarodne oružane sukobe. Regulisanje vođenja neprijateljstava i postupanje sa osobama u unutrašnjim oružanim sukobima je na taj način detaljnije i potpunije od onoga koje postoji prema ugovornom pravu. Ostaje da se istraži u kojoj je mjeri, iz humanitarne i vojne perspektive, sve detaljnije i potpunije regulisanje dovoljno ili se zahtjeva dalji razvoj tog prava.

Kao i u slučaju ugovornog prava, efikasna provedba pravila običajnog međunarodnog humanitarnog prava zahtijeva se kroz diseminaciju, obuku i primjenu. Ta pravila trebaju biti uvrštena u vojne priručnike i nacionalno zakonodavstvo, gdje god to već nije slučaj.

Studija takođe otkriva i područja u kojima pravo nije jasno i ukazuje na pitanja koja iziskuju pojašnjenja, kao što su definisanje civila u nemeđunarodnom oružanom sukobu, koncept direktnog učestvovanja u neprijateljstvima, i opseg i primjena načela proporcionalnosti.

U svjetlu postignuća ostvarenih do sada i posla koji preostaje da se obavi, studiju ne treba posmatrati kao kraj već više kao početak novog procesa usmjerenog na unapređenje razumijevanja i saglasnosti o načelima i pravilima međunarodnog humanitarnog prava. U tom procesu, studija može biti osnova za opsežnu raspravu i dijalog o provedbi, razjašnjavanju i mogućem razvoju prava.

Prilog. Spisak običajnih pravila međunarodnog humanitarnog prava

Ovaj spisak zasnovan je na zaključcima izloženim u Knjizi I studije o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu. Pošto se studijom nije htjela utvrditi običajna priroda svakog pravila iz ugovora o međunarodnom humanitarnom pravu, ona nužno ne slijedi strukturu postojećih ugovora. Opseg primjene pravila naveden je u četvrtastim zagradama. Skraćenica IAC odnosi se na običajna pravila primjenjiva u međunarodnim oružanim sukobima, a skraćenica NIAC na običajna pravila primjenjiva na nemeđunarodne oružane sukobe. U potonjem slučaju, neka pravila su navedena kao “moguće” primjenjiva jer je praksa koja se uopšteno kreće u tom smjeru bila manje opsežna.

Načelo razlikovanja

Razlikovanje civila od boraca

Pravilo 1. Strane u sukobu moraju u svakom trenutku praviti razliku između civila i boraca. Napadi mogu biti usmjereni samo protiv boraca. Napadi ne smiju biti usmjereni protiv civila. [IAC/NIAC]

Pravilo 2. Zabranjena su djela nasilja ili prijetnje nasiljem kojima je glavna svrha teroriziranje civilnog stanovništva. [IAC/NIAC]

Pravilo 3. Svi pripadnici oružanih snaga jedne strane u sukobu su borci, izuzev sanitetskog i religijskog osoblja. [IAC]

Pravilo 4. Oružane snage jedne strane u sukobu sastoje se od svih organiziranih vojnih snaga, skupina i jedinica koje su pod zapovjedništvom odgovornim toj strani za ponašanje njenih potčinjenih. [IAC]

Pravilo 5. Civilni su osobe koje nisu pripadnici oružanih snaga. Civilno stanovništvo obuhvata sve osobe koje su civilni. [IAC/NIAC]

Pravilo 6. Civilni su zaštićeni od napada, izuzev i sve dok direktno ne učestvuju u neprijateljstvima. [IAC/NIAC]

Razlikovanje civilnih objekata od vojnih ciljeva

Pravilo 7. Strane u sukobu moraju u svakom trenutku praviti razliku između civilnih objekata i vojnih ciljeva. Napadi mogu biti usmjereni samo protiv vojnih ciljeva. Napadi ne smiju biti usmjereni protiv civilnih objekata. [IAC/NIAC]

Pravilo 8. Što se tiče objekata, vojni ciljevi ograničeni su na one objekte koji svojom prirodom, lokacijom, svrhom ili upotrebom daju efikasan doprinos vojnom djelovanju i čije totalno ili djelimično uništenje, zarobljavanje ili neutraliziranje, u danim okolnostima, daje jasnu vojnu prednost. [IAC/NIAC]

Pravilo 9. Civilni objekti su svi objekti koji ne predstavljaju vojne ciljeve. [IAC/NIAC]

Pravilo 10. Civilni objekti su zaštićeni od napada, izuzev i sve dok ne predstavljaju vojne ciljeve. [IAC/NIAC]

Napadi bez razlike u pogledu ciljeva

Pravilo 11. Zabranjeni su napadi bez razlike u pogledu ciljeva. [IAC/NIAC]

Pravilo 12. Napadima bez razlike u pogledu ciljeva smatraju se:

- (a) napadi koji nisu usmjereni na specifični vojni cilj;
- (b) napadi u kojima se upotrebljavaju metode ili sredstva borbe koja se ne mogu usmjeriti na specifični vojni cilj; ili
- (c) napadi u kojima se upotrebljavaju metode ili sredstva borbe čije se posljedice ne mogu ograničiti kako se to zahtijeva međunarodnim humanitarnim pravom;

te koji su, prema tome, u svakom takvom slučaju, takve prirode da bez razlikovanja pogađaju vojne ciljeve i civile ili civilne objekte. [IAC/NIAC]

Pravilo 13. Zabranjeni su napadi bombardiranjem, bez obzira na upotrijebljene metode ili sredstva, prilikom kojih se kao jedinstveni vojni cilj uzima određeni broj jasno odvojenih i različitih vojnih ciljeva smještenih u nekom gradu, naselju ili bilo kojem drugom području gdje je slična koncentracija civila ili civilnih objekata. [IAC/NIAC]

Proporcionalnost u napadu

Pravilo 14. Zabranjeno je pokretanje napada za koji se može očekivati da će prouzročiti uzgredni gubitak života civila ili povredu civila, štetu civilnim objektima, ili kombinaciju toga, štetu prirodnom okolišu koja bi bila izrazito prevelika u odnosu na konkretnu i direktnu vojnu prednost koja se očekuje. [IAC/NIAC]

Mjere predostrožnosti pri napadu

Pravilo 15. Kod vođenja vojnih operacija, stalno se mora brinuti o civilnom stanovništvu, civilima i civilnim objektima. Moraju se poduzeti sve moguće mjere predostrožnosti da se izbjegnu, i u svakom slučaju svedu na najmanju mjeru, slučajni gubici života civila, povrede civila i štete na civilnim objektima. [IAC/NIAC]

Pravilo 16. Svaka strana u sukobu mora poduzeti sve što je moguće kako bi potvrdila da mete napada predstavljaju vojni ciljevi. [IAC/NIAC]

Pravilo 17. Svaka strana u sukobu mora poduzeti sve moguće mjere predostrožnosti prilikom odabira sredstava i metoda ratovanja s ciljem izbjegavanja, i u svakom slučaju svođenja na najmanju mjeru, slučajnih gubitaka života civila, povreda civila i šteta na civilnim objektima. [IAC/NIAC]

Pravilo 18. Svaka strana u sukobu mora učiniti sve što je moguće kako bi procijenila da li se može očekivati da će napad prouzročiti uzgredni gubitak života civila, povredu civila, štetu civilnim objektima, ili njihovu kombinaciju, koja bi bila izrazito prevelika u odnosu na konkretnu i direktnu vojnu prednost koja se očekuje. [IAC/NIAC]

Pravilo 19. Svaka strana u sukobu mora učiniti sve što je moguće kako bi odustala od napada ukoliko postane jasno da meta napada ne predstavlja vojni cilj ili da se može očekivati da će napad prouzročiti uzgredni gubitak života civila, povredu civila, štetu civilnim objektima ili njihovu kombinaciju, koja bi bila izrazito prevelika u odnosu na konkretnu i direktnu vojnu prednost koja se očekuje. [IAC/NIAC]

Pravilo 20. Svaka strana u sukobu mora unaprijed dati djelotvorno upozorenje o napadima koji mogu pogoditi civilno stanovništvo, osim ako to okolnosti ne dopuštaju. [IAC/NIAC]

Pravilo 21. Kad je moguć izbor između više vojnih ciljeva da bi se postigla slična vojna prednost, mora se izabrati onaj cilj za koji se može očekivati da će napad na njega izazvati najmanju opasnost za živote civila i civilne objekte. [IAC/moguće NIAC]

Mjere predostrožnosti u odnosu na posljedice napada

Pravilo 22. Strane u sukobu moraju poduzeti sve moguće mjere predostrožnosti kako bi zaštitile civilno stanovništvo i civilne objekte pod njihovom kontrolom od posljedica napada. [IAC/NIAC]

Pravilo 23. Svaka strana u sukobu mora, u mogućoj mjeri, izbjegavati smještanje vojnih ciljeva unutar ili u blizini gusto naseljenih područja. [IAC/moguće NIAC]

Pravilo 24. Svaka strana u sukobu mora, u mogućoj mjeri, iz blizine vojnih ciljeva udaljiti civile i civilne objekte koji su pod njenom kontrolom. [IAC/moguće NIAC]

Posebno zaštićene osobe i objekti

Sanitetsko i religijsko osoblje i objekti

Pravilo 25. Sanitetsko osoblje kojem su dodijeljene isključivo sanitetske dužnosti mora se poštivati i štititi u svim okolnostima. Oni gube zaštitu ukoliko počine, izvan njihove humanitarne funkcije, djela škodljiva po neprijatelja. [IAC/NIAC]

Pravilo 26. Zabranjeno je kažnjavanje osobe zbog obavljanja medicinskih dužnosti u skladu sa medicinskom etikom ili prisiljavanje osobe angažirane u medicinskim aktivnostima da izvršava djela suprotna medicinskoj etici. [IAC/NIAC]

Pravilo 27. Religijsko osoblje kojem su dodijeljene isključivo religijske dužnosti mora se poštivati i štititi u svim okolnostima. Oni gube zaštitu ukoliko počine, izvan njihove humanitarne funkcije, djela škodljiva po neprijatelja. [IAC/NIAC]

Pravilo 28. Sanitetske jedinice kojim su dodijeljene isključivo medicinske dužnosti moraju se poštivati i štititi u svim okolnostima. Oni gube zaštitu ukoliko se koriste, izvan njihove humanitarne funkcije, za činjenje djela škodljivih po neprijatelja. [IAC/NIAC]

Pravilo 29. Sanitetski transporti isključivo dodjeljeni za svrhe sanitetskog prevoza moraju se poštivati i štititi u svim okolnostima. Oni gube zaštitu ukoliko se koriste, izvan njihove humanitarne funkcije, za činjenje djela škodljivih po neprijatelja. [IAC/NIAC]

Pravilo 30. Zabranjeni su napadi na sanitetsko i religijsko osoblje i objekte na kojima su istaknuta razlikovna obilježja Ženevskih konvencija u skladu sa međunarodnim pravom. [IAC/NIAC]

Humanitarno osoblje i objekti

Pravilo 31. Humanitarno osoblje mora se poštivati i štiti. [IAC/NIAC]

Pravilo 32. Objekti koji se koriste za humanitarnu pomoć moraju se poštivati i štiti. [IAC/NIAC]

Osoblje i objekti angažirani u mirovnim misijama

Pravilo 33. Zabranjeno je usmjeravanje napada na osoblje i objekte angažirane u mirovnim misijama, u skladu sa Poveljom Ujedinjenih naroda, sve dok oni imaju pravo na zaštitu koja se daje civilima i civilnim objektima prema međunarodnom humanitarnom pravu. [IAC/NIAC]

Novinari

Pravilo 34. Novinari civili angažirani u profesionalnim misijama u područjima oružanog sukoba moraju se poštivati i štiti sve dok direktno ne učestvuju u neprijateljstvima. [IAC/NIAC]

Zaštićene zone

Pravilo 35. Zabranjeno je usmjeravanje napada na zonu ustanovljenu u cilju pružanja zaštite ranjenicima, bolesnicima i civilima od posljedica neprijateljstva. [IAC/NIAC]

Pravilo 36. Zabranjeno je usmjeravanje napada na demilitariziranu zonu o kojoj je postignut dogovor između strana u sukobu. [IAC/NIAC]

Pravilo 37. Zabranjeno je usmjeravanje napada na nebranjeno mjesto. [IAC/NIAC]

Kulturna dobra

Pravilo 38. Svaka strana u sukobu mora poštovati kulturna dobra:

- A. Posebna pažnja prilikom izvođenja vojnih operacija mora se posvetiti izbjegavanju nanošenja štete objektima posvećenim religiji, umjetnosti, nauci, obrazovanju ili dobrotvornim aktivnostima i istorijskim spomenicima, ukoliko oni ne predstavljaju vojne ciljeve.
- B. Dobra od velikog značaja za kulturno naslijeđe naroda ne smiju biti predmetom napada izuzev ako se to nužno ne zahtijeva vojnom potrebom.

[IAC/NIAC]

Pravilo 39. Zabranjena je upotreba dobara od velikog značaja za kulturno naslijeđe svakog naroda u svrhe za koje je vjerovatno da će ih izložiti uništavanju ili oštećivanju, izuzev ako se to nužno ne zahtijeva vojnom potrebom. [IAC/NIAC]

Pravilo 40. Svaka strana u sukobu mora zaštititi kulturna dobra:

- A. Zabranjeni su svi oblici zapljensivanja ili uništavanja ili hotimičnog oštećivanja institucija posvećenih religiji, dobrotvornim aktivnostima, obrazovanju, umjetnosti i nauci, istorijskih spomenika i umjetničkih i naučnih djela.
- B. Zabranjen je svaki oblik krađe, pljačke ili nedozvoljenog prisvajanja kulturnih dobara od velikog značaja za kulturno naslijeđe svakog naroda, kao i svaki vandalski čin usmjeren prema tim dobrima.

[IAC/NIAC]

Pravilo 41. Okupirajuća sila mora spriječiti nelegalni izvoz kulturnih dobara sa okupirane teritorije i mora vratiti nelegalno izvezena dobra nadležnim organima vlasti okupirane teritorije. [IAC]

Građevine i instalacije koje sadrže opasne sile

Pravilo 42. Posebna pažnja mora se voditi ukoliko se napadaju građevine i instalacije koje sadrže opasne sile, to jest brane, nasipi i nuklearne elektrane, te druge instalacije smještene na istom mjestu ili u blizini, kako bi se spriječilo oslobađanje opasnih sila i posljedično veliki gubici među civilnim stanovništvom. [IAC/NIAC]

Prirodna sredina

Pravilo 43. Načela o vođenju neprijateljstava koja se odnose na prirodnu sredinu:

- A. Nijedan dio prirodne sredine ne smije biti napadnut, izuzev ako predstavlja vojni cilj.
- B. Zabranjeno je uništavanje bilo kojeg dijela prirodne sredine, izuzev kad to zahtijevaju imperativne vojne potrebe.
- C. Zabranjeno je pokretanje napada na vojni cilj za koji se može očekivati da će prouzročiti uzgrednu štetu po prirodnu sredinu koja bi bila prevelika u odnosu na konkretan i direktan cjelokupni vojni dobitak koji se očekuje.

[IAC/NIAC]

Pravilo 44. Metode i sredstva ratovanja moraju se koristiti uz dužnu pažnju zaštititi i očuvanju prirodnog okoliša. Prilikom vođenja vojnih operacija moraju se poduzeti sve izvodive mjere predostrožnosti kako bi se izbjegla, a u svakom slučaju smanjila na najmanju mjeru, uzgredna šteta po okoliš. Nedostatak naučne potvrde o efektima određenih vojnih operacija na okoliš ne oslobađa stranu u sukobu od poduzimanja takvih mjera predostrožnosti. [IAC/moguće NIAC]

Pravilo 45. Zabranjeno je korištenje metoda ili sredstava ratovanja čija je svrha, ili se može očekivati da će, izazvati široku, dugotrajnu i veliku štetu prirodnoj sredini. Uništavanje prirodnog okoliša ne može se koristiti kao oružje. [IAC/moguće NIAC]

Specifične metode ratovanja

Uskraćivanje smještaja

Pravilo 46. Zabranjeno je izdavanje naredbe da neće biti osiguran smještaj, iznošenje prijetnje protivniku u tom smislu ili vođenje neprijateljstava na tom osnovu. [IAC/NIAC]

Pravilo 47. Napad na osobu koja je priznata kao *hors de combat* je zabranjen. *Hors de combat* je svako ko:

- (a) je u vlasti protivničke stranke;
- (b) svako ko ne može da se brani zbog toga što je u besvjesnom stanju, brodolomnik, ranjen ili bolestan; ili
- (c) svako ko jasno izražava namjeru da se preda;

pod uslovom da se on ili ona uzdržava od svakoga neprijateljskog čina i da ne pokušava pobjeći. [IAC/NIAC]

Pravilo 48. Nijedna osoba koja padobranom iskače iz letjelice u nevolji ne smije za vrijeme spuštanja biti predmet napada. [IAC/NIAC]

Uništavanje i zapljena imovine

Pravilo 49. Strane u sukobu mogu zaplijeniti vojnu opremu koja pripada protivničkoj strani kao ratni plijen. [IAC]

Pravilo 50. Zabranjeno je uništavati ili plijeniti neprijateljsku imovinu, osim ako to nije imperativna ratna nužnost. [IAC/NIAC]

Pravilo 51. Na okupiranoj teritoriji:

- (a) pokretna javna imovina koja se može koristiti za vojne operacije može biti konfiskovana;
- (b) nepokretnom javnom imovinom mora se upravljati u skladu sa pravilom plodouživanja; i
- (c) privatna imovina mora se poštovati i ne može biti konfiskovana;

izuzev ako se uništavanje ili zapljena takve imovine zahtijeva imperativnom vojnom potrebom; [IAC]

Pravilo 52. Pljačka je zabranjena. [IAC/NIAC]

Izgladnjivanje i pristup humanitarnoj pomoći

Pravilo 53. Zabranjeno je korištenje izgladnjivanja civilnog stanovništva kao metode ratovanja. [IAC/NIAC]

Pravilo 54. Zabranjeno je napasti, uništiti, ukloniti ili učiniti neupotrebljivima dobra prijeko potrebna za preživljavanje civilnog stanovništva. [IAC/NIAC]

Pravilo 55. Strane u sukobu moraju dopustiti i olakšati brz i neometan prolaz humanitarne pomoći za ugrožene civile, koja je nepristranog karaktera i provodi se bez diskriminacije, podložno njihovom pravu na kontrolu. [IAC/NIAC]

Pravilo 56. Strane u sukobu moraju osigurati slobodu kretanja za ovlašteno humanitarno osoblje, koja je od ključnog značaja za obavljanje njihovih dužno-

sti. Kretanje humanitarnog osoblja može biti privremeno ograničeno samo u slučaju imperativne vojne potrebe. [IAC/NIAC]

Obmana

Pravilo 57. Ratne varke nisu zabranjene sve dok se njima ne krši neko od pravila međunarodnog humanitarnog prava. [IAC/NIAC]

Pravilo 58. Zabranjeno je upotrebljavati, protivno pravilima, bijelu zastavu parlamentara. [IAC/NIAC]

Pravilo 59. Zabranjeno je upotrebljavati, protivno pravilima, razlikovna obilježja Ženevskih konvencija. [IAC/NIAC]

Pravilo 60. Zabranjena je upotreba znaka i uniforme Ujedinjenih naroda, izuzev ako organizacija da ovlaštenje. [IAC/NIAC]

Pravilo 61. Zabranjeno je upotrebljavati, protivno pravilima, druge međunarodno priznate znakove. [IAC/NIAC]

Pravilo 62. Zabranjeno je upotrebljavati, protivno pravilima, neprijateljske zastave, vojne oznake, oznake činova ili uniforme. [IAC/NIAC]

Pravilo 63. Zabranjeno je upotrebljavati zastave ili vojne oznake, oznake činova ili uniforme neutralnih i drugih država koje nisu strane u sukobu. [IAC/moguće NIAC]

Pravilo 64. Zabranjeno je zaključivanje sporazuma o prekidu borbe u namjeri da se neprijatelja iznenadi oslanjajući se na taj sporazum. [IAC/NIAC]

Pravilo 65. Zabranjeno je ubijanje, nanošenje povreda ili zarobljavanje protivnika posezanjem za perfidijom. [IAC/NIAC]

Komuniciranje sa neprijateljem

Pravilo 66. Zapovjednici mogu ostvariti kontakt koji nije neprijateljskog karaktera putem svih sredstava komuniciranja. Takav kontakt mora biti zasnovan na dobroj vjeri. [IAC/NIAC]

Pravilo 67. *Parlamentari* su nepovredivi. [IAC/NIAC]

Pravilo 68. Zapovjednici mogu poduzeti potrebne mjere predostrožnosti kako bi spriječili da prisustvo *parlamentara* bude škodljivo. [IAC/NIAC]

Pravilo 69. *Parlamentari* gube pravo na nepovredivost ako se koriste svojim povlaštenim položajem da bi počinili djelo suprotno međunarodnom pravu i škodljivo po protivnika. [IAC/NIAC]

Oružje

Opšta načela o upotrebi oružja

Pravilo 70. Zabranjena je upotreba sredstava i metoda ratovanja čija je priroda takva da izazivaju prekomjerne povrede ili nepotrebne patnje. [IAC/NIAC]

Pravilo 71. Zabranjeno je korištenje oružja koja po svojoj prirodi djeluju bez razlike u pogledu ciljeva. [IAC/NIAC]

Otrov

Pravilo 72. Zabranjena je upotreba otrova ili otrovnih oružja. [IAC/NIAC]

Biološka oružja

Pravilo 73. Zabranjena je upotreba bioloških oružja. [IAC/NIAC]

Hemijsko oružje

Pravilo 74. Zabranjena je upotreba hemijskog oružja. [IAC/NIAC]

Pravilo 75. Zabranjena je upotreba sredstava za suzbijanje nereda kao metode ratovanja. [IAC/NIAC]

Pravilo 76. Upotreba herbicida kao metode ratovanja je zabranjena ako su oni:

- (a) takve prirode da predstavljaju zabranjeno hemijsko oružje;
- (b) takve prirode da predstavljaju zabranjeno biološko oružje;
- (c) usmjereni protiv vegetacije koja nije vojni cilj;
- (d) takvi da bi izazvali uzgredni gubitak života civila, povredu civila, štetu civilnim objektima, ili njihovu kombinaciju, koja bi bila izrazito velika u odnosu na konkretan i direktan cjelokupni vojni dobitak koji se očekuje; ili
- (e) bi izazvali široku, dugoročnu i veliku štetu prirodnom okolišu.

[IAC/NIAC]

Meci koji se šire

Pravilo 77. Zabranjena je upotreba metaka koji se lako šire ili izravnavaju u ljudskom tijelu. [IAC/NIAC]

Rasprskavajući meci

Pravilo 78. Zabranjena je upotreba metaka koji se rasprskavaju u ljudskom tijelu. [IAC/NIAC]

Oružja koja povrede nanose fragmentima koji se ne mogu otkriti

Pravilo 79. Zabranjeno je upotrebljavati oružja čiji je glavni učinak ranjavanje fragmentima koji se u ljudskom tijelu ne mogu otkriti rendgenskim zrakama. [IAC/NIAC]

Mine iznenađenja

Pravilo 80. Zabranjena je upotreba mina iznenađenja koje su na bilo koji način pričvršćene ili povezane s objektima ili osobama koje imaju pravo na posebnu zaštitu prema međunarodnom humanitarnom pravu ili predmetima za koje je vjerovatno da će privući pažnju civila. [IAC/NIAC]

Mine

Pravilo 81. Kada se upotrebljavaju mine, potrebna je posebna briga da se njihovo djelovanje bez razlike u pogledu ciljeva svede na najmanju mjeru. [IAC/NIAC]

Pravilo 82. Strana u sukobu koja koristi mine mora registrovati njihovo postavljanje, u najvećoj mogućoj mjeri. [IAC/moguće NIAC]

Pravilo 83. Po okončanju aktivnih neprijateljstava, strana u sukobu koja je koristila mine mora ih ukloniti ili na drugi način učiniti bezopasnim po civile, ili pomoći kod njihovog uklanjanja. [IAC/NIAC]

Zapaljiva oružja

Pravilo 84. Ukoliko se koriste zapaljiva oružja, potrebno je posvetiti posebnu pažnju da se izbjegnu, i u svakom slučaju svedu na najmanju moguću mjeru, slučajni gubici života civila, povrede civila i štete na civilnim objektima. [IAC/NIAC]

Pravilo 85. Upotreba protupješađijskog zapaljivog oružja je zabranjena, ukoliko nije izvodivo koristiti manje škodljivo oružje da se osoba učini hors de combat. [IAC/NIAC]

Osljepljujuća laserska oružja

Pravilo 86. Zabranjena je upotreba laserskih oružja posebno namijenjenih, po njegovom jedinom borbenom djelovanju ili po jednom od njegovih borbenih djelovanja, za uzrokovanje trajnog sljepila osoba s normalnim vidom. [IAC/NIAC]

Postupanje sa civilima i osobama *Hors de Combat*

Temeljne garancije

Pravilo 87. Sa civilima i osobama *hors de combat* mora se postupati humano. [IAC/NIAC]

Pravilo 88. Zabranjena je diskriminacija u primjeni međunarodnog humanitarnog prava na osnovu rase, boje kože, spola, jezika, religije ili uvjerenja, političkog ili drugog mišljenja, državnog ili društvenog porijekla, bogatstva, rođenja ili drugog statusa, ili bilo kojeg sličnog kriterija. [IAC/NIAC]

Pravilo 89. Ubistvo je zabranjeno. [IAC/NIAC]

Pravilo 90. Zabranjeni su mučenje, okrutno ili nečovječno postupanje, te povreda ličnog dostojanstva, a posebno ponižavajući i degradirajući tretman. [IAC/NIAC]

Pravilo 91. Tjelesno kažnjavanje je zabranjeno. [IAC/NIAC]

Pravilo 92. Zabranjeni su sakaćenje, medicinski ili naučni eksperimenti ili bilo koji drugi medicinski postupak na koji ne ukazuje zdravstveno stanje date osobe i koji nije u skladu sa opšteprihvaćenim medicinskim standardima. [IAC/NIAC]

Pravilo 93. Silovanje i drugi oblici spolnog nasilja su zabranjeni. [IAC/NIAC]

Pravilo 94. Ropstvo i trgovina robljem u svim njihovim oblicima su zabranjeni. [IAC/NIAC]

Pravilo 95. Neplaćeni ili uvredljivi rad je zabranjen. [IAC/NIAC]

Pravilo 96. Zabranjeno je uzimanje talaca. [IAC/NIAC]

Pravilo 97. Zabranjena je upotreba živih štitova. [IAC/NIAC]

Pravilo 98. Zabranjeno je prisilno nestajanje. [IAC/NIAC]

Pravilo 99. Proizvoljno lišavanje slobode je zabranjeno. [IAC/NIAC]

Pravilo 100. Niko ne može biti osuđen ili kažnjen bez prethodnog poštenog suđenja uz sve suštinske sudske garancije. [IAC/NIAC]

Pravilo 101. Niko ne može biti optužen ili osuđen zbog krivičnog djela na osnovu bilo kojeg djela ili nečinjenja koje nije predstavljalo krivično djelo prema nacionalnom ili međunarodnom pravu u vrijeme kad je počinjeno; niti se može izreći kazna teža od one koja je bila primjenjiva u vrijeme kad je počinjeno krivično djelo. [IAC/NIAC]

Pravilo 102. Niko ne može biti osuđen zbog djela izuzev na osnovu pojedinačne krivične odgovornosti. [IAC/NIAC]

Pravilo 103. Kolektivno kažnjavanje je zabranjeno. [IAC/NIAC]

Pravilo 104. Uvjerenja i religijski obredi civila i osoba *hors de combat* moraju se poštivati. [IAC/NIAC]

Pravilo 105. Porodični život mora se poštivati u najvećoj mogućoj mjeri. [IAC/NIAC]

Status boraca i ratnih zarobljenika

Pravilo 106. Borci se moraju razlikovati od civilnog stanovništva dok su angažirani u napadu ili u vojnoj operaciji koja se provodi kao priprema za napad. Ukoliko to ne učine, nemaju pravo na status ratnog zarobljenika. [IAC]

Pravilo 107. Borci koji su zarobljeni dok su se bavili aktivnostima špijunaže nemaju pravo na status ratnog zarobljenika. Oni ne mogu biti osuđeni ili kažnjeni bez prethodnog suđenja. [IAC]

Pravilo 108. Plaćenici, kako su definirani u Dopunskom protokolu I, nemaju pravo na status borca ili ratnog zarobljenika. Oni ne mogu biti osuđeni ili kažnjeni bez prethodnog suđenja. [IAC]

Ranjenici, bolesnici i brodolomnici

Pravilo 109. Kadgod to okolnosti dozvoljavaju, a posebno nakon bitke, svaka strana u sukobu mora bez odlaganja poduzeti sve moguće mjere, u cilju traženja, skupljanja i evakuiranja ranjenih, bolesnih i brodolomnika, bez diskriminacije. [IAC/NIAC]

Pravilo 110. Ranjenici, bolesnici i brodolomnici moraju dobiti, u najvećoj praktično mogućoj mjeri i uz najmanje moguće odlaganje, medicinsku njegu i zaštitu koju zahtijeva njihovo stanje. Nikakva razlika ne smije se praviti među njima na bilo kom osnovu izuzev medicinskog. [IAC/NIAC]

Pravilo 111. Svaka strana u sukobu mora poduzeti sve moguće mjere da bi se zaštitili ranjenici, bolesnici i brodolomnici od maltretiranja i pljačke njihove lične imovine. [IAC/NIAC]

Mrtvi

Pravilo 112. Kadgod to okolnosti dozvoljavaju, a posebno nakon bitke, svaka strana u sukobu mora bez odlaganja poduzeti sve moguće mjere u cilju traženja, skupljanja i evakuiranja mrtvih, bez diskriminacije. [IAC/NIAC]

Pravilo 113. Svaka strana u sukobu mora poduzeti sve moguće mjere kako bi spriječila pljačkanje mrtvih. Sakaćenje mrtvih tijela je zabranjeno. [IAC/NIAC]

Pravilo 114. Strane u sukobu moraju uložiti napor da olakšaju povratak posmrtnih ostataka preminulih osoba strane kojoj pripadaju ili na zahtjev najbliže rodbine. Strane u sukobu im moraju vratiti i ličnu imovinu. [IAC]

Pravilo 115. Mrtvi se moraju ukopati na dostojanstven način, a njihovi grobovi moraju se poštovati i propisno održavati. [IAC/NIAC]

Pravilo 116. U cilju identificiranja mrtvih, svaka strana u sukobu mora zabilježiti sve raspoložive informacije prije ukopavanja i označiti lokacije grobova. [IAC/NIAC]

Nestale osobe

Pravilo 117. Svaka strana u sukobu mora poduzeti sve moguće mjere da razjasni sudbinu osoba koje su prijavljene kao nestale uslijed oružanog sukoba, te moraju članovima njihovih porodica pružiti sve informacije koje imaju o njihovoj sudbini. [IAC/NIAC]

Osobe lišene slobode

Pravilo 118. Osobama lišenim slobode mora se osigurati adekvatna hrana, voda, odjeća, sklonište i medicinska zaštita. [IAC/NIAC]

Pravilo 119. Žene koje su lišene slobode moraju biti smještene odvojeno od muškaraca, izuzev tamo gdje su porodice smještene kao porodične jedinice, te moraju biti pod neposrednim nadzorom žena. [IAC/NIAC]

Pravilo 120. Djeca koja su lišena slobode moraju biti smještena odvojeno od odraslih, izuzev tamo gdje su porodice smještene kao porodične jedinice. [IAC/NIAC]

Pravilo 121. Osobe lišene slobode moraju se držati u prostorima koji su udaljeni od borbene zone i u kojima su osigurani njihovo zdravlje i higijena. [IAC/NIAC]

Pravilo 122. Pljačkanje lične imovine osoba lišenih slobode je zabranjeno. [IAC/NIAC]

Pravilo 123. Lične pojedinosti osoba lišenih slobode moraju se bilježiti. [IAC/NIAC]

Pravilo 124.

- A. U međunarodnim oružanim sukobima, MKCK mora imati redovan pristup svim osobama lišenim slobode kako bi se provjerili uvjeti njihovog držanja u pritvoru i obnovili kontakti između tih osoba i njihovih porodica. [IAC]

- B. U nemeđunarodnim oružanim sukobima, MKCK može ponuditi svoje usluge stranama u sukobu s ciljem obavljanja posjeta svim osobama lišenim slobode iz razloga povezanih sa sukobom kako bi se provjerili uvjeti njihovog držanja u pritvoru i obnovili kontakti između tih osoba i njihovih porodica. [NIAC]

Pravilo 125. Osobama lišenim slobode mora se dozvoliti da se dopisuju sa svojim porodicama, podložno razumnim uslovima u pogledu učestalosti i potrebe za cenzurom od strane vlasti. [IAC/NIAC]

Pravilo 126. Civilnim zatočenicima i osobama lišenim slobode u vezi sa nemeđunarodnim oružanim sukobom mora se dopustiti da primaju posjetitelje, posebno blisku rodbinu, u mjeri u kojoj je to praktično. [IAC/NIAC]

Pravilo 127. Lična uvjerenja i religijski obredi osoba lišenih slobode moraju se poštovati. [IAC/NIAC]

Pravilo 128.

- A. Ratni zarobljenici moraju biti pušteni na slobodu i vraćeni u domovinu bez odlaganja nakon prestanka aktivnih neprijateljstava. [IAC]
- B. Civilni zatočnici moraju biti oslobođeni čim razlozi koji su iziskivali zatočenje više ne postoje, ali najkasnije što je prije moguće nakon prestanka aktivnih neprijateljstava. [IAC]
- C. Osobe lišene slobode u vezi sa nemeđunarodnim oružanim sukobom moraju biti puštene na slobodu čim razlozi za njihovo lišavanje slobode prestanu postojati. [NIAC]

Osobe o kojima je riječ mogu i dalje biti lišene slobode ukoliko se protiv njih vodi krivični postupak ili ukoliko izdržavaju zakonski izrečenu kaznu.

Raseljavanje i raseljene osobe

Pravilo 129.

- A. Strane u međunarodnom oružanom sukobu ne smiju protjerivati ili nasilno premještati civilno stanovništvo jedne okupirane teritorije, u cjelini ili djelimično, osim ukoliko to ne zahtjevaju razlozi sigurnosti uključenih civila ili imperativni vojni razlozi. [IAC]
- B. Strane u nemeđunarodnom oružanom sukobu ne smiju narediti raseljavanje civilnog stanovništva, u cjelini ili djelimično, iz razloga povezanih sa sukobom, osim ukoliko to ne zahtjevaju razlozi sigurnosti uključenih civila ili imperativni vojni razlozi. [NIAC]

Pravilo 130. Države ne smiju deportirati ili premještati dijelove njihovog civilnog stanovništva na teritoriju koju su okupirale. [IAC]

Pravilo 131. U slučaju raseljavanja, moraju se poduzeti sve moguće mjere kako bi civili o kojima se radi bili primljeni pod zadovoljavajućim uslovima u pogledu smještaja, higijene, zdravlja, sigurnosti i ishrane, te da pripadnici iste porodice nisu razdvojeni. [IAC/NIAC]

Pravilo 132. Raseljene osobe imaju pravo da se dobrovoljno i sigurno vrate u svoje domove ili mjesta uobičajenog boravka čim prestanu postojati razlozi za njihovo raseljavanje. [IAC/NIAC]

Pravilo 133. Imovinska prava raseljenih osoba moraju se poštovati. [IAC/NIAC]

Ostale osobe kojima je dodijeljena specifična zaštita

Pravilo 134. Specifična zaštita žena pogođenih oružanim sukobom, te njihove zdravstvene potrebe i potrebe za pružanjem pomoći moraju se poštovati. [IAC/NIAC]

Pravilo 135. Djeca pogođena oružanim sukobom imaju pravo na posebnu pažnju i zaštitu. [IAC/NIAC]

Pravilo 136. Djeca se ne smiju regrutovati u oružane snage ili naoružane skupine. [IAC/NIAC]

Pravilo 137. Djeci se ne smije dopustiti da učestvuju u neprijateljstvima. [IAC/NIAC]

Pravilo 138. Starije osobe, invalidi i nemoćni koji su pogođeni oružanim sukobom imaju pravo na posebnu pažnju i zaštitu. [IAC/NIAC]

Provedba

Poštivanje međunarodnog humanitarnog prava

Pravilo 139. Svaka strana u sukobu mora poštovati i osigurati poštovanje međunarodnog humanitarnog prava od strane njenih oružanih snaga i drugih osoba ili skupina koje u stvari djeluju prema njenim uputama, ili pod njenim usmjeravanjem ili kontrolom. [IAC/NIAC]

Pravilo 140. Obaveza da se poštuje i osigura poštovanje međunarodnog humanitarnog prava ne ovisi o reciprocitetu. [IAC/NIAC]

Pravilo 141. Svaka država mora osigurati da pravni savjetnici budu na raspolaganju, kada je to potrebno, kako bi savjetovali zapovjednike na odgovarajućem nivou o primjeni međunarodnog humanitarnog prava. [IAC/NIAC]

Pravilo 142. Države i strane u sukobu moraju svojim oružanim snagama pružiti instrukcije o međunarodnom humanitarnom pravu. [IAC/NIAC]

Pravilo 143. Države moraju poticati podučavanje o međunarodnom humanitarnom pravu civilnog stanovništva. [IAC/NIAC]

Provedba međunarodnog humanitarnog prava

Pravilo 144. Države ne smiju poticati kršenja međunarodnog humanitarnog prava od strane učesnika u oružanom sukobu. One moraju iskoristiti utjecaj, u mogućoj mjeri, da se zaustave kršenja međunarodnog humanitarnog prava. [IAC/NIAC]

Pravilo 145. Kada nisu zabranjene međunarodnim pravom, ratne odmazde podliježu strogim uslovima. [IAC]

Pravilo 146. Zabranjene su ratne odmazde protiv osoba zaštićenih Ženevskim konvencijama. [IAC]

Pravilo 147. Zabranjene su odmazde protiv objekata zaštićenih Ženevskim konvencijama i Haškom konvencijom o zaštiti kulturnih dobara. [IAC]

Pravilo 148. Strane u nemeđunarodnom oružanom sukobu nemaju pravo posezati za ratnim odmazdama. Zabranjene su druge protumjere protiv osoba koje direktno ne učestvuju ili su prestale da učestvuju u neprijateljstvima. [NIAC]

Odgovornost i reparacija

Pravilo 149. Država je odgovorna za kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja joj se pripisuju, uključujući:

- (a) kršenja koja su počinili njeni organi, uključujući njene oružane snage;
- (b) kršenja koja su počinile osobe ili tijela koje je država ovlastila da provode elemente vladinih ovlasti;
- (c) kršenja koja su počinile privatne osobe ili skupine koje djeluju po njenim uputama, ili pod njenim usmjeravanjem i kontrolom; i
- (d) kršenja koja počine privatne osobe ili grupe koje ona priznaje i usvaja kao vlastito ponašanje.

[IAC/NIAC]

Pravilo 150. Država odgovorna za kršenja međunarodnog humanitarnog prava ima obavezu provesti punu reparaciju za izazvani gubitak ili povredu. [IAC/NIAC]

Pojedinačna odgovornost

Pravilo 151. Pojedinci su krivično odgovorni za ratne zločine koje počine. [IAC/NIAC]

Pravilo 152. Zapovjednici i drugi nadređeni krivično su odgovorni za ratne zločine počinjene prema njihovim naredbama. [IAC/NIAC]

Pravilo 153. Zapovjednici i drugi nadređeni su krivično odgovorni za ratne zločine koje počine njihovi podređeni ukoliko su znali, ili su imali razlog da znaju, da su se njihovi potčinjeni spremali počinuti ili su već počinili takve zločine, i nisu poduzeli sve potrebne i razumne mjere u njihovoj moći kako bi se spriječilo njihovo činjenje, ili ako su takvi zločini počinjeni, da se kazne odgovorne osobe. [IAC/NIAC]

Pravilo 154. Svaki borac ima dužnost da ne posluša otvoreno nezakonitu naredbu. [IAC/NIAC]

Pravilo 155. Poštovanje naredbe nadređenog ne oslobađa potčinjenog krivične odgovornosti ukoliko je znao da je djelo za koje je data naredba bilo nezakonito ili je trebao znati zbog očigledno nezakonite prirode naređenog djela. [IAC/NIAC]

Ratni zločini

Pravilo 156. Teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava predstavljaju ratne zločine. [IAC/NIAC]

Pravilo 157. Države imaju pravo da daju univerzalnu jurisdikciju nacionalnim sudovima nad ratnim zločinima. [IAC/NIAC]

Pravilo 158. Države moraju istražiti ratne zločine koje su navodno počinili njihovi državljani ili oružane snage, ili na njihovoj teritoriji, te, ako je to podesno, krivično goniti osumnjičene. One moraju takođe istražiti i druge ratne zločine nad kojima imaju jurisdikciju, te, ako je to podesno, krivično goniti osumnjičene. [IAC/NIAC]

Pravilo 159. Po okončanju neprijateljstava, vladajući organi vlasti moraju uložiti napore da daju najširu moguću amnestiju osobama koje su učestvovalе u nemeđunarodnom oružanom sukobu ili osobama koje su lišene slobode iz razloga povezanih sa oružanim sukobom, uz izuzetak osoba koje su osumnjičene, optužene ili osuđene za ratne zločine. [NIAC]

Pravilo 160. Zastara se ne odnosi na ratne zločine. [IAC/NIAC]

Pravilo 161. Države moraju učiniti svaki napor da sarađuju, u mogućoj mjeri, jedne sa drugim kako bi se olakšalo istraživanje ratnih zločina i krivično gonjenje osumnjičenih. [IAC/NIAC]

Međunarodni komitet Crvenog križa/krsta

Međunarodni komitet Crvenog križa/krsta (MKCK) je nepristrasna, neutralna i nezavisna organizacija koja ima isključivo humanitarnu misiju da štiti živote i dostojanstvo žrtava sukoba i unutrašnjeg nasilja, te da im pruži pomoć. U vrijeme sukoba, MKCK usmjerava i koordinira međunarodne humanitarne aktivnosti Pokreta. Također, nastoji spriječiti ljudsku patnju promoviranjem i jačanjem humanitarnog prava i univerzalnih humanitarnih principa. Osnovan 1863. godine, MKCK je osnivač Međunarodnog pokreta Crvenog križa/krsta i Crvenog polumjeseca.

Članovi Komiteta

Predsjednik: Jakob Kallenberger
Potpredsjednik: Anne Petitpierre
Stalni potpredsjednik: Jacques Forster

Jean Abt
Jean-Philippe Assal
Christine Beerli
Paolo Bernasconi
Ernst A. Brugger
Susy Bruschweiler
Jean de Courten
Paola Ghillani

Claude Le Coultre
Jacques Moreillon
Gabrielle Nanchen
Yves Sandoz
Daniel Thüerer
Olivier Vodoz
André von Moos

Glavni urednik

Toni Pfanner
MKCK

Uređivački kolegij

Ahmed Aboul El-Wafa
Univerzitet u Kairu, Egipat

Daniel Bar-Tal
Univerzitet u Tel Avivu, Izrael

Annette Becker
Univerzitet Pariz X, Francuska

Antonio Cancado Trindade
Univerzitet u Braziliji, Brazil

Marika Fahlen
*Ministarstvo vanjskih poslova, Stockholm
Švedska*

Bernard Haykel
Univerzitet u Njujorku, SAD

V. S. Mani
*Univerzitet Gujarat law, Gandhinagar
Gujarat, Indija*

Herfried Münkler
Humboldt univerzitet, Berlin, Njemačka

Mona Rishmawi
*Ured Visokog komeserijata za ljudska
prava Ujedinjenih naroda, Ženeva*

Elizabeth Salmon Gárate
*Pontificia Universidad Catolica del Peru
Lima, Peru*

Marco Sassoli
Univerzitet u Ženevi, Švicarska

Michael N. Schmitt
*George C. Marshall Evropski centar za
sigurnosne studije, Garmisch Partenkirchen
Njemačka*

Terence Taylor
*Međunarodni institut za strateške studije
London/Washington DC, Velika
Britanija/SAD*

Bakhtiyar R. Tuzmukhamedov
*Diplomatska akademija, Moskva, Ruska
Federacija*

Wen-qi Zhu
*Pravni fakultet, kineski univerzitet Renmin
Peking, Narodna Republika Kina*

Sveska 87, broj 857, mart 2005. godine

MEĐUNARODNA
REVIJA
Crvenog križa/krsta

MKCK

www.icrc.org/eng/review